

UNIVERZITA PARDUBICE
FAKULTA FILOZOFICKÁ

DIENTZENHOFFEROVÉ NA BROUMOVSKU

Klára Hrubá

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

2009

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Katedra věd o výchově
Akademický rok: 2006/2007

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE
(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: Klára HRUBÁ
Studijní program: B6107 Humanitní studia
Studijní obor: Humanitní studia

Název tématu: Dientzenhoferové na Broumovsku

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

1. Osnova
 2. a) Život a dílo rodiny Dientzenhoferů
b) Působení na Broumovsku
c) Současný stav a využití stavebních památek na Broumovsku
d) Dotazníkové šetření mezi žáky ZŠ o dientzenhoferovských památkách
 3. Závěry
- Bibliografie
Přílohy

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

Vilímková, Milada: Stavitelé paláců a chrámů, Kryštof a Kilián Ignác Dientzenhoferové.

Praha, Vyšehrad, 1986. s. 253

Horyna, Mojmír; Kučera, Jaroslav: Dientzenhoferové. Praha, Akropolis, 1998. s. 161

ISBN 80-85770-68-7

Denti, Giovanni; Skalický, Alexandr: Krajinou českého baroka: Církevní stavby Kryštofa a Kiliána Ignáce Dientzenhoferů na Broumovsku.

Praha, Jalta, 2004. s. 60

ISBN 80-86396-17-7

Horyna, Mojmír; Uher Vladimír: Kryštof Dientzenhofer (1655-1722) K

350. výročí narození génia českého baroka. Christoph Dientzenhofer: Zum 350. Geburtstag des genialen böhmischen Barockbaumeisters. Praha, Národní památkový ústav, 2005. s. 119

ISBN 80-86234-69-X

Codr, Milan: Přemožitelé času: Díl 14. Praha, Mon, 1989. s. 189

Vedoucí bakalářské práce:

prof. PhDr. Karel Rýdl, CSc.

Katedra věd o výchově

Datum zadání bakalářské práce:

30. dubna 2007

Termín odevzdání bakalářské práce:

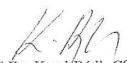
31. března 2008

prof. PhDr. Petr Vorel, CSc.

děkan

L.S.

prof. PhDr. Karel Rýdl, CSc.
vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. listopadu 2007

Souhrn

Bakalářská práce na téma „ Dientzenhoferové na Broumovsku“ popisuje působení Kryštofa Dientzenhofera a jeho syna Kiliána Ignáce Dientzenhofera ve službách Břevnovsko – broumovského opatství.

V první části práce představuji dílo a život otce a syna Dientzenhoferových.

V druhé části se zabývám jejich působením na Broumovsku. Názorně představuji jejich sakrální stavby.

V praktické části pracuji s poznatky ze zpracovaných dotazníků od žáků základních škol.

Klíčová slova

- Broumovsko
- Kryštof Dientzenhofer
- Kilián Ignác Dientzenhofer
- Baroko
- Sakrální stavba

Title

Dientzenhofers in the District of Broumov

Abstrakt

The bachelor work's topic is „Dientzenhofers in the District of Broumov“. It describes the activities of Kryštof Dientzenhofer and his son Kristián Ignác Dientzenhofer in the employment of the abbothood of Broumov-Břevnov.

In the first part I introduce the work and the lives of the father and the son Dientzenhofers.

In the second part I engage their affection in the district of Broumov. I introduce their sacral buildings in some practical examples.

In the practical part of my work I work with some experiences, which I gained from questionares from pupils of elementary schools.

Keywords

- The District of Broumov
- Kryštof Dientzenhofer
- Kilian Ignac Dientzenhofer
- Baroque
- Sacred building

Prohlašuji:

Tuto práci jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má po uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně Univerzity Pardubice.

V Broumově dne 20.3.2009

Poděkování:

Děkuji svému vedoucímu práce, prof. PhDr. Karlu Rýdlovi CSc, za metodické vedení práce a za jeho cenné rady a pomoc při zpracování tématu. Děkuji také svoji rodině, že mi umožnili studium na vysoké škole. Dále bych ráda poděkovala pracovníkům Městské knihovny v Broumově za jejich vstřícnost a ochotu pomáhat mi při zpracovávání informací.

Klára Hrubá

V Broumově 18.03.2009

Obsah

1. Úvod	8
2. Život a dílo rodiny Dientzenhofer	9
2.1. Kryštof Dientzenhofer	10
2.2. Dílo Kryštofa Dientzenhofera	11
2.3. Kilián Ignác Dientzenhofer	12
2.4. K. I. Dientzenhofera z pohledu krajinného urbanismu	13
2.5. Dílo Kiliána Ignáce Dientzenhofera	18
3. Působení na Broumovsku	21
3.1. Broumovská skupina kostelů	24
3.2. Bezděkov nad Metují – kostel sv. Prokopa, 1724-1727	28
3.3. Broumov – kostel sv. Václava, 1728-1729	28
3.4. Otovice - kostel sv. Barbory, 1725-1726	29
3.5. Ruprechtice – kostel sv. Jakuba Většího, 1720-1722	29
3.6. Šonov- kostel sv. Markéty, 1726-1730	30
3.7. Verněřovice - kostel sv. Michaela Archanděla, 1719-1720	31
3.8. Vižňov – kostel sv. Anny, 1724-1727	32
3.9. Heřmánkovice – kostel Všech svatých, 1722-1723	32
3.10. Broumovské stěny – kaple Panny Marie, 1723-1733	33
3.11. Božanov – kostel sv. Maří Magdalény, 1737-1740	34
4. Současný stav a využití stavebních památek na Broumovsku	37
4.1. Současný stav staveb.....	37
4.2. Využití stavební památek.....	39
5. Dotazníkové šetření mezi žáky ZŠ a gymnázia o dientzenhoferovských stavbách	41
6. Závěr	49

Bibliografie

Internetové zdroje

Přílohy

1. Úvod

Cílem mojí bakalářské práce je představit architektonické dědictví, které můžeme vidět na Broumovsku. Chtěla jsem zjistit, jak bystří jsou žáci místních škol. Zda-li vědí, v jakém kraji se narodili, že vyrůstali jen kousek od architektonických památek, které obdivují až v daleké Itálii. Proč je dobré mít zájem o historické stavby, je-li správné uspořádat veřejné sbírky. Proč je důležité, dbát o tyto stavby, které zde stavby postavili architekti, stavitelé, zkrátka lidé, kteří milovali svoje řemeslo.

Ti, kteří v automobilu poprvé stoupají od Police nad Metují přes Pěkov k Honskému sedlu v Broumovských stěnách, může někdy připadat, že na úzké silnici, vedoucí kamsi do horských lesů k státní hranici, dál už vůbec nemůže nic existovat. Mnozí pak doslova vydechnou úžasem, když po sjezdu z průsmyku Pasa (za Sedmileté války ho proti Prusům bránili vojáci generála Laudona) a najednou se otevře krajina zcela jiného rázu. Broumovská kotlina je kolem dokola obehnaná horami, které ji oddělují od okolního světa. Ze západu ji chrání skalnaté Broumovské stěny, z východu jsou to Javoří hory sopečného původu, s nejvyšším vrchem Ruprechtickým Špičákem, a její osu z Polska do Polska protéká řeka Stěna.

Německý spisovatel Hugo Scholz napsal, že Bůh snad jako hříčku ještě jednou napodobil krásu české země a stvořil další věnec hor s údolím, protknutým řekou. Náchodský malíř Stanislav Kulda, ilustrátor zdejších pověstí, podobné jako mnozí jiní tvrdí, že krajina Broumova je bezpochyby mystická. Její přírodní dispozici dokázali mistrovsky využít a dále zvýraznit stavitelé. O stavební dominanty kraje se pak v 18.století postarali mistři středoevropského baroka, otec a syn Kryštof a Kilián Ignác Dientzenhofer.

2. Život a dílo rodiny Dientzenhoferů

Vrcholně a pozdně barokní architektura v Čechách, Frankách a částečně i Bavorsku je zcela nerozlučně spojena se jménem stavitelské dynastie Dientzenhoferů. Příslušníci dvou generací rodu, pocházejícího z hornobavorského alpského podhůří, se v posledních dvou desetiletích 17. století prosadili jako tvůrčí umělci ve významných centrech soudobé architektury. Při formování vrcholně barokní architektury ve střední Evropě sehráli velmi podstatnou roli. Ve druhé generaci to pak byl především příslušník pražské větve rodiny, geniální Kilián Ignác Dientzenhofer, kdo převzal štafetu tvůrčího poselství a nesl ji až do poloviny 18. století.

Jméno Dientzenhofer je odvozováno od názvu samoty Dientzenhof, nedaleko obce Bad Feilbach. Tento dvůr se v knihách objevuje na sklonku 16. století. Již na počátku 17. století byl tento dvorec označován i jako beim Maurer, což naznačuje, že jeho tehdejší držitel se vedle zemědělství věnoval i zednickému řemeslu.

Přímý původ našich stavitelů se podařilo zjistit pouze do třetího kolene. Jejich děd Wolfgang hospodařil na samotě Gundelsbergu kolem roku 1600. V prvních desetiletích 17. století mu jeho manželka Kateřina porodila celkem 6 dětí. Nejstarší syn Wolfgang (1612-1703) zdědil rodný statek po otcově smrti v roce 1643. Druhorozený Georg (1604-1673) byl dvakrát ženatý. Z druhého manželství pocházelo ještě osm dětí, z toho šest synů. S výjimkou Abrahama (1650-1722) věnovali se ostatní synové v dospělosti úspěšně stavitelskému řemeslu a jsou představiteli první generace významné umělecké rodiny. V roce 1654 vyměnil Georg Dientzenhofer usedlost Ober-Ullpoint se svým švagrem Georgem Thannerem za statek na Guggenbergu. Georg Dientzenhofer měl osm dětí. Georg, Anna, Wolfgang, Abraham, Kryštof, Barbora, Leonhard a nejmladší Johann. Georg Dientzenhofer st. zemřel v roce 1673.⁸

⁸ HORYNA, M. - KUČERA, J.: *Dientzenhoferové*. Praha: Akropolis, 1998. 161 s. ISBN 80-85770-68-7. s. 6-7

2.1. Kryštof Dientzenhofer

Narodil se 7.7. 1655 v Horním Bavorsku. Pocházel z rozvětvené rodiny sedláků, jejichž statek ležel nedaleko řeky Inn na severním svahu Alp. Otcem Kryštofa byl Georg Dientzenhofer, narozený roku 1614, jehož hospodářství bylo založeno na pastevectví. Z prvního manželství měl tři děti, z druhého manželství, uzavřeného roku 1644, osm dětí, Kryštof byl pátý. Tolik dětí by hospodářství neuživilo, většina musela z Horních Bavor do světa. Uplatnili se jako zedničtí tovaryši, brzy pak jako uznávaní mistři. Někteří z Kryštofových sourozenců působili přechodně také v Čechách, doživotně se zde však usadil jen Kryštof Dientzenhofer. Přistěhoval se do Prahy asi roku 1685. Téhož roku se u sv. Mikuláše oženil s Annou, vdovou po staviteli Jiřím Aichbauerovi s nímž vyžehnil nevelký dům nedaleko Nostického paláce na Malé Straně a dva malé synky, jímž byl přísným, ale spravedlivým otčímem. V roce 1687 bylo vyhověno jeho žádosti a uděleno mu měšťanské právo na Malé Straně s povolením provozovat živnost. Měli pět dětí, které se narodily v rozmezí let 1685 - 95: Kateřinu, Tobiáše, Kiliána Ignáce, Jindřicha a Marii Annu. Kryštof Dientzenhofer zprvu pracoval jako polír u stavitele Abrahama Leuthnera a někdy ho i zastupoval při vedení staveb, např. při stavbě zámku v Ostrově nad Ohří. Později s ním spolupracoval jeho syn Kilián Ignác. Na Kryštofových stavbách nacházíme i některé znaky podobné s dílem Kryštofova bratra Johanna, který působil ve Francii. Kryštof Dientzenhofer zemřel roku 1722 na Malé Straně v Hellichově ulici č. 5. Původně byl pohřben v malostranském kostele sv. Máří Magdaleny. Když byl kostel roku 1783 zrušen, byly veškeré kosterní pozůstatky z hrobů uvnitř vyzdviženy a převezeny do hromadného hrobu na malostranský hřbitov na dnešním Smíchově.⁹

⁹ *Dientzenhofer Kryštof* [online]. 2005. [cit. 2008-16-3]. URL: <http://www.pis.cz/cz/dalsi_informace/info_a_z/dientzenhofer_krystof>

2.2. Dílo Kryštofa Dientzenhofera

O všech stavbách a přesném rozsahu prací, na nichž se podílel, nejsou přesné doklady, v některých případech tak odborníci usuzují podle rukopisu stavitele. Skoro všechny stavby, na nichž pracoval, se vyznačují matematickou koncepcí pocházející z dílny italského architekta Guarina Guariniho, která umožňuje utváření dynamického prostoru a složité klenby. Autorem staveb s touto koncepcí podle novější domněnky nebyl Kryštof Dientzenhofer, prostý zednický mistr, o jehož tvůrčích schopnostech nemáme doklady. Spíše než geniální architekt se na stavbách uplatnil jako kvalitní výkonný stavitel.¹⁰

Stavby v Praze

- Pracoval při stavbě opevnění v Praze pod Vyšehradem
- Kostel sv. Mikuláše na Malé Straně (1703 - 11); pracoval na stavbě sálového prostoru s bočními kaplemi a galeriemi nového kostela, který se budoval na místě starého gotického farního kostela malostranského.
- Měšťanský dům čp. 458 *U Zlaté lilie* na Malém náměstí 12 na Starém Městě
- Měšťanský dům Valkounský čp. 211/14 v Nerudově ulici na Malé Straně
- Dům *U Dvou panen* čp. 13 v Tomášské ulici 11 na Malé Straně, jehož byl majitelem.
- Přestavěl domek za Nostickou jízdárnou proti Zlomkovskému mlýnu Nosticova 465/2 (1702), v němž rodina bydlela a v němž se narodil i zemřel jeho syn Kilián Ignác (1689 - 1751).
- Stavěl Šternberský palác na Hradčanech podle plánů Giovanni Battisty Alliprandiho (1699).
- Stavba kostela Nejsvětější Trojice ve Spálené ulici podle návrhů Ottavia Broggia
- Barokně přestavěl bývalý malostranský špitál na Újezdě čp. 404 nedaleko dnešního Tyršova domu (1702)

¹⁰ *Dientzenhofer Kryštof* [online]. 2005. [cit. 2008-16-3]. URL: <http://www.pis.cz/cz/dalsi_informace/info_a_z/dientzenhofer_krystof>

- Podílel se na stavbě klášterního chrámu sv. Markéty v Břevnově (1708 - 12) podle plánů Pavla Ignáce Bayera.
- Začal pracovat na rozšíření kaple Narození Páně v Loretě na Hradčanech (po r. 1711), stavěl boční kaple ambitu, sporný je však jeho podíl na stavbě průčelí Lorety.

Stavba Bruské brány (1720)

Dokončení dominikánského kostela sv. Máří Magdaleny (do roku 1709), který stával v Karmelitské 388/2. Stavěl se podle plánu Francesca Carattiho. V kostele byli pochováni oba slavní Dientzenhoferové, otec i syn. Kostel dnes již nestojí, roku 1873 byl i se sousedním klášteřem dominikánů odsvěcen a zrušen a sloužil jiným účelům, později byl zbořen.

Stavby mimo Prahu

- Jako polír pracoval pod vedením Abrahama Leuthnera na stavbě kláštera a kostela ve Waldsassenu v Bavorsku.
- Pracoval na stavbě opevnění v Chebu (1698 - 1701)
- Připisuje se mu paulinský klášterní kostel sv. Josefa v Obořišti u Příbrami (1702 - 11)
- Zámecká kaple Zjevení Páně ve Smiřicích (1699 - 1713) podle vzoru architekta Guarina Guariniho v turínském kostele San Lorenzo
- Kaple sv. Máří Magdaleny na Skalce U Mníšku (1690 - 1701)
- Kostel sv. Kláry v Chebu (1708 - 11)
- Špitální kaple Nejsvětější Trojice v Teplé (1692 - 99), tamtéž se účastnil stavby konventu a prelatury premonstrátského kláštera. Získal tehdy místo stavitele tepelského kláštera.
Pravděpodobně spolupracoval i při stavbě kostela sv. Jana Křtitele v Úterý (1695 - 98), který byl tepelským klášteřem spravován.

2.3. Kilián Ignác Dientzenhofer

Narodil se 1. září 1689. Byl pátým synem významného stavitele Kryštofa Dientzenhofera. V některých pramenech se uvádí příjmení Dienzenhofer, Kilián Ignác se ale podepisoval s "t". Navštěvoval jezuitské gymnázium na Malé Straně,

pak studoval na pražské univerzitě filozofii a matematiku. U svého otce se zároveň vyučil stavitelství a kolem roku 1707 odešel na zkušenou do ciziny, zejména do Vídně, kde se seznámil s barokní tvorbou architekta Johanna Lukase von Hildebrandta. Na svých cestách se poučil o matematické koncepci staveb architekta Guarina Guariniho, která přinášela nové možnosti zejména v církevních stavbách. Do Prahy se vrátil kolem roku 1715. Kolem roku 1730 podnikl cestu do Itálie a Francie. Z Říma přivezl ostatky sv. Liboria, které věnoval kostelu v Praze na Karlově. Ve Francii se seznámil s tamějším klasicizujícím barokem, z kterého však čerpá až ve své pozdní tvorbě.

Navrhoval stavby v Čechách a ve Slezsku, pracoval zejména pro církevní řády, méně pro šlechtu. Od roku 1731 byl dvorním architektem a od roku 1737 po smrti architekta Scottiho se stal vrchním pevnostním stavitelem. Byl dvakrát ženatý a měl četné potomstvo. Některé prameny uvádějí třináct dětí. Ve svém díle neměl pokračovatele, všechny své práce řídil sám. Přesto nezískal nikdy větší bohatství, dokonce musel odmítnout roku 1745 šlechtický titul, neboť neměl dost finančních prostředků pro panský život. Kilián Ignác Dientzenhofer zemřel 12. prosince 1751 ve dvašedesáti letech a byl pochován v kostele sv. Máří Magdaleny, odkud byly jeho ostatky, stejně jako v případě jeho otce Kryštofa, a po odsvěcení kostela převezeny a uloženy v hromadném hrobě na Malostranském hřbitově.¹¹

2.4. K. I. Dientzenhofer z pohledu krajinného urbanismu

O vztahu barokního tvůrce ke krajině se zmiňují téměř všechna z četných děl, zabývajících se výtvarnou problematikou této doby. Pokud ale blíže sledujeme uvedené statě či příslušné kapitoly, zjišťujeme, že bádání je zde přes veškerá známá, svým charakterem spíše obecná fakta teprve na počátku. Velice chybí srovnávací materiál, a tak je velkou neznámou sledování obecného a jedinečného ve tvorbě toho kterého umělce.

¹¹ *Dientzenhofer Kilián Ignác* [online]. 2005. [cit. 2008-16-3]. URL: <http://www.pis.cz/cz/dalsi_informace/info_a_z/dientzenhofer_kilian_ignac>.

Otázkou často zůstává, co je obecně rozšířeným charakteristickým prvkem, co módní vlnou, která se šíří často velice rychle, aniž by zanechala podstatnější a trvalejší odezvu, a co skutečným individuálním přínosem jedince, dokladem jeho osobitého cítění a vidění okolního světa.

Když k tomu připočteme často rozhodující podíl stavebníka nebo limitující vliv starší situace, případně novější doplňky navazující nezřídka na původní celek, pak se sledovaná oblast jeví jako velice postižitelná. Areál benediktinského kláštera v Břevnově byl zřejmě až druhotně doplněn nově řešeným nástupem. Cesta z Prahy vedla mělkým údolím. Kolmo na tuto hlavní komunikaci byl orientován nástup do kláštera, jenž byl současně i hlavní kompoziční osou. Komunikační a kompoziční osa zde tedy splývaly a jejich úběžníkem byl zvolen boční vstup do kostela. Přístup byl přehrazen v kolmém směru hospodářským traktem s monumentální branou, která vlastně vytváří portálu kostela druhou edikulu. Druhé, dnes již nedochované přetnutí tvořila ohradní zeď s průchodem flankovaným pilíři. Zvolený systém pravoúhle se křižujících os byl i základem břevnovské terasové zahrady. Osy, zde fixované zahradními cestami, byly v hlavních průhledech vázány na architekturu. Celá sestava je do značné míry tradiční, což bylo zřejmě dáno několika stupni výstavby areálu. Velice zajímavým prvkem nástupu do areálu, dnes již nedochovaným na místě, bylo Hiernleho sousoší sv. Jana Nepomuckého. Při pohledu od kostela vytvářelo potřebné ukončení hlavní osy, jeho situování při silnici ale stanovilo zároveň i bod výchozí, či spíše jakési "návěstí" upozorňující na navazující urbanistický celek. Obdobný účel splňovalo i sousoší sv. Benedikta v Hrdlech, které bylo nedávno nepřilíživě šťastně přemístěno. Cesta do středu obce Jím byla pohledově zachycena a stáčela se pak do brány rozlehlého dvora. Návrh soklu je tedy přičítán K.I. Dientzenhoferovi, jenž zde prováděl větší stavební úpravy. Zcela shodný smysl mělo i nedávno restaurované sousoší P. Marie v areálu zámku v severočeských Ploskovicích. Stálo u hlavní silnice směřující z Litoměřic na Ústěk a bylo opět v dané vazbě signálem upozorňujícím na počátek pozoruhodného krajinného celku, jehož podstatou jsou dvě základní, i zde téměř kolmé osy. Komunikační osa ve směru východ-západ navázala na starší (již zbořený) zámek s přiléhajícím nově barokně řešeným dvorem; po průchodu zámkem pak pokračovala šestiřadou alejí k vedlejší vsi Býčkovice. Zde byla přerušena hustou zástavbou a končila za ní v altánu nad terasami vinic.

Druhá, významově však prvořadá, byla osa výhradně kompoziční - ji sledující cesta neměla komunikační význam. V průsečíku obou byl v nově vytýčené terasové zahradě zakotven zámek, jenž se stal významovým středem celého areálu. I kompoziční osa měla své koncové body. Na severu v ohradní zdi altánu a po průchodu otevřeným přízemím zámku procházela dolní zahradou k náročné, převážně však kaširované architektuře vstupu a následně dlouhou alejí až ke zmiňované soše Panny Marie. Kompoziční osa byla stejně jako v Břevnově přetínána (zde v úseku zahrady) krátkými kolmo orientovanými trasami. Byl tak vytvářen rytmus blízký scénickým řešením barokních divadel s řadou příčných kulis.

Přechod od důsledně a často se značnými náklady budovaných krajinných kompozic dokládá např. areál broumovského benediktinského kláštera. Na terénním zlomu situovaný komplex staveb byl zásadně ovlivněn staršími budovami. Jediná kompoziční osa spojená zde s komunikací připojuje ke klášteru rovněž původem starší zahradu. Zde je zajímavý zpětný pohled od zahrady, kde je v průhledu dvojice bran umístěna krajní socha z výzdoby balustrády před kostelem. Ostatní "osy" jsou dány pouze výrazně formovanými fasádami. Dominantnost mohutné stavby plně postačuje; sama, bez pomoci případných alejí, otvíraných průhledů apod., vytváří střed kompozice a úběžník pohledů značné části broumovské kotliny.

Teprve současná doba dokázala výstavbou zcela nevhodně situovaných panelových domů tento pozoruhodný krajinný celek narušit.

V baroku běžný, avšak originálně modifikovaný přístup dokládá vazba broumovského kláštera na kostela v Šonově. Starší kostel stál na hřbitově v obci, nový - barokní - vznikl nad ní směrem k Broumovu. Ne však na vrcholku vyvýšeniny, ale těsně pod ním, kde bylo nutno provést zářez s navazujícím násypem. Směrování kostela dané jeho převažující podélnou osou je pro příchozího nejasné. Teprve když vyprovokován vyjde na blízký vrchol vyvýšeniny, zjistí, že kostel je otočen přímo ke klášteru. Zároveň je ale doloženo, že přímá cesta k němu nesměřovala. Dvě boční komunikace se stáčíjí měkce s ohledem na terén a stavba se zjevuje z různých malebných pohledů. Není znám důvod této lokalizace nové stavby, její rafinovanost možná až vzbuzuje pochybnosti o pouze uměleckém vyjádření dané vazby. Jestliže si však uvědomíme, že K. I. Dientzenhofer i ve zcela odlišných oblastech své tvorby

vytvářel v určitých případech úmyslné "schválnosti"(např. v nedalekých Heřmánkovicích jsou na místě a současně i ve funkci jinak běžných vystupujících lesem či pilastrů užita úzká vpadlá pole) je možné i v případě Šonova uvažovat o záměru. Příčná vazba je patrná až z úrovně kruchty a věží nedostupných pro řádového návštěvníka.

Na broumovském panství se objevuje u Dientzenhofera spíše ojedinělý typ čistě centrální stavby - kostel Panny Marie na pískovcových "Stěnách". Místo mající význam již v 17. století dokládá raný zájem o romantické přírodní prostředí. Podoba stavby, náležející do skupiny volně propojených mariánských objektů, vychází ze zasvěcení (viz. Blízké Skřivany s kaplí P. Marie Hvězdy ranní). Navíc její neorientovanost a vyvýšenost nad okolím navozovala myšlenku jeho vyšší ochrany. Centrála má tedy půdorys hvězdy daný ideově, vliv stavebníka je zde zřejmý a pravděpodobně rozhodující.

Patrně nejpozoruhodnější a umělecky nejvyhraněnější je skupina zahrnující většinu Dientzenhoferových sakrálních objektů. Kostel sv. Vojtěcha v severočeských Počáplech stojí na břehu Labe při starém přívodu. Radiálně se sbíhající svazek cest směřuje mírně zakřiveným průběhem ulicovkou obce k věži kostela. Teprve před branou hřbitova byl vytvořen nástupní prostor s farou po straně, kde se již začíná uplatňovat dynamicky ztvárněná "boční" fasáda. Uvozovky jsou v těchto případech nutné, protože bychom se při určování pořadí dle významu jednotlivých úseků fasád dostali do značných potíží. Plné uplatnění stavby je částečně omezeno navázáním na starší objekt. Pozoruhodný je však pohled z druhé strany Labe, ze vždy živé komunikace, odkud v podstatě drobná věž s výrazně tvarovaným zastřešením odrážejícím se v široké vodní hladině, vytváří až nečekaně výrazný dominantní prvek.

V téměř čisté podobě se motiv ke komunikaci příčně orientovaného kostela uplatňuje v již zmíněných Heřmánkovicích. Cesta údolím míří nejdříve na věž, po příchodu do jeho blízkosti však přebírá úlohu cílové dominanty "boční" zvlněné průčelí, věž je pohledově jeho hmotou potlačena. Naopak, když cesta kostel míjí, opět narůstá dominance věže spatřované v působivém ostrém pohledu. Stavba není orientovaná. Kompozice je tedy s největší pravděpodobností záměrná. Obdobná je situace v nedalekém Božanově, rovněž na broumovském panství. Zde ale zůstala zachována starší věž odvrácená od cesty, a tak oproti sledovanému

principu byl nad závěrem proveden směrem k jej míjející cestě štítový nástavec, jehož na první pohled snad neúměrná vertikálnost věž dosti úspěšně zastupuje.

Nejstarší Dientzenhoferova díla jsou řešena z hlediska krajinného zapojení vlastně konvenčně, byť s velkým citem pro dané prostředí. Jedná se o vazby cest a os na hlavní průčelí Dientzenhofer zde pokračuje v tradici velkých celků 17. století, kupodivu nejsou užívány radiální kompozice, spíše se pravouhlé sestavy brzy rozpadají do dvojice charakterizované osou kompoziční a komunikační. Tento typ ostatně u většiny větších realizací panských sídel přetrvává hluboko do druhé poloviny 18. století.

U sakrálních staveb je ale tento přístup velice brzy nahrazen novým originálním řešením, které výrazně ovlivnilo následné proměny slohu na našem území. Razantnější i finančně náročné zásahy do krajiny jsou opouštěny, případně zcela mizí při zachování dominance stavby. čehož je dosahováno odlišnými, jemnějšími a zároveň rafinovanějšími postupy.

K. I. Dientzenhofer vytušil možnosti typu, navázal na něj a rozpracoval v mnoha variantách. Ty mu pak umožnily do té doby téměř nedosažitelné spojení stavby s přírodním rámcem. Jak již bylo řečeno, místo bylo určováno stavebníkem dosti striktně, a tak záleželo především na formování stavby. Kostely sledované řady v mnoha případech měly tu vlastnost, že nebylo realizováno běžné dělení na hlavní průčelí a boční fasády. Jednotlivé fasády byly propojovány, či vznikl zcela spojitý obal, jehož dělení na jednotlivá průčelí je obtížné až nemožné. Paradoxně tak dochází při jednom z vrcholných vzepětí slohu k opuštění jedné z jeho původních charakteristik. Spojitost umožnila využití více pohledů, smysl získalo více směrů přístupu. Nejedná se již jen o průčelí podřizující si výsek krajiny často tvrdšími zásahy vymezujícími jediný směr pohybu. Sledované kompoziční vazby byly uplatněny i u pozdních, odlišně koncipovaných staveb K. I. Dientzenhofera. Jejich částečný návrat k tradici, kde však snaha prvky spojitost stále převažuje, umožňoval zasazení do krajiny dle shodných či velmi blízkých principů.

U sakrálních staveb bývá proto často zmiňováno a vysoce hodnoceno např. "souznění s krajinou" nebo „organické vrůstání do přírodního rámce". Tento spíše emotivní popis vyjadřující estetický zážitek má tedy konkrétní základ, jenž byl výše analyzován. Nový přístup, odpovídající i proměně slohu, je v Dientzenhoferově tvorbě zastoupen centralizujícím typem kostela s převažující

hloubkovou osou, který mohl být v řadě variací použit pro množství lokalit; zde však již v jednoznačné prostorové orientaci dané reakcí na konkrétní situaci.

Jestliže bylo tedy možno alespoň v obrysech zachytit základní principy ovlivňující formování a zejména situování Dientzenhoferových staveb v krajině, je nutné se zamyslet nad jejich záměrností. Je nutné znovu konstatovat, že nejvýznamnější je orientace stavby kolmo k hlavní komunikaci. Dominantní působení z většího odstupu zachycuje věž (věže), blíže přebírá roli výrazná hmota „boční“ stěny tvořené a vnímané často jako průčelí nástupní a po přiblížení hlavní komunikace nejtěsněji k objektu opět získává přednost monumentální účinek věžové části komponované pro pohled či šikmý pohled. Záměrnost dokládá v některých případech změna orientace kostela.¹²

2.5. Dílo Kiliána Ignáce Dientzenhofera

Ve své tvorbě navazoval na dílo svého otce Kryštofa a českého architekta italského původu Giovanni Santiniho i na tvorbu italského architekta Francesca Borrominiho, rozsahem a kvalitou staveb však všechny předčil. Jeho chrámové stavby jsou budovány nad složitým půdorysem pronikajících se oválů, což mu umožňuje nové utváření prostoru. Jeho stavby mocně působí prostorovou perspektivou, dynamickou dispozicí stěn i velkolepostí složité klenby, značnou plasticitou fasád i členitostí architektonických prvků. Dociluje tak dramatického účinku stavby. Byl vrcholně barokním architektem v době silného nástupu katolické církve, pro niž tvořil okázalé a velkolepé stavby, které dokládaly sílu, bohatství a moc církve a ohromovaly věřící. Se svým současníkem sochařem Ferdinandem Maxmiliánem Brokofem byl tvůrcem vrcholných staveb tzv. pražského baroka. Ve 20. a 30. letech převažoval expresivní výraz jeho staveb, po roce 1734 je u něj patrný klidnější klasicizující vliv zakladatele francouzského klasicismu Francois Mansarta. V době, kdy se začínaly objevovat prvky rokoka, spolupracoval se svým zetěm.¹³

¹² *K tvorbě K. I. Dientzenhofera z pohledu krajinného urbanismu* [online] © 2008. [cit. 2008-16-3] URL: <<http://www.collegium.cz/?menu=broumovsko/pamatky&page=texty/diezenhofer>>

¹³ *Dientzenhofer Kilián Ignác* [online]. 2005. [cit. 2008-16-3]. URL: <http://www.pis.cz/cz/dalsi_informace/info_a_z/dientzenhofer_kilian_ignac>.

Stavby v Praze

- konvent s prelaturou benediktinského kláštera v Břevnově (kolem 1717)
- Letohrádek Michny z Vacínova, později zvaný Vila Amerika na Karlově (1717–20)
- Kostel sv. Jana Nepomuckého a klášter voršilek na Hradčanech v Kanovnické ulici (1720–28)
- Stavba hlavního průčelí Lorety v Praze (1723; není znám autor plánů)
- Zrcadlová kaple Klementina (1724) foto
- Rozšíření Vojtěšky při klášteře v Břevnově (1724–26)
- Dům U Zlatého jelena v Tomášské ulici čp. 26 (1725–26)
- Barokní přestavba kostela sv. Tomáše na Malé Straně (1725–31)
- Kostel Panny Marie u alžbětinek Na Slupi (1725)
- Kostel svatého Jana Nepomuckého na Skalce ve Vyšehradské ulici (1730–39)
- Stavba Kostel svatého Bartoloměje kostela sv. Bartoloměje v Bartolomějské ulici na Starém Městě (do 1731)
- Invalidovna v Karlíně (1731–37) byla jeho nejrozsáhlejší světskou stavbou
- Benediktinský klášter s kostelem sv. Mikuláše na Staroměstském náměstí (1732–35)
- Dostavba kostela sv. Mikuláše na Malé Straně (1737–51), zejména kněžiště a velkolepá kupole. Šlo o jednu z nejdůležitějších jezuitských zakázek. Před tím na kostele pracoval jeho otec Kryštof.
- Vilu později zvanou Portheimka na Smíchově (1725) postavil pro svou rodinu
- Piccolominiho palác (později Sylva Taroucca) Na Příkopě 10 (1743–51) byl jednou z posledních jeho staveb, jediná palácová stavba, kterou navrhoval.

Stavby mimo Prahu

- Poutní kostel Narození Panny Marie v Nicově u Plánice na Klatovsku (1721)
- Stavba kostela sv. Hedviky a kláštera pro benediktinské opatství ve Wahlstattu v pruském Slezsku v letech (1727–31)

- Kostel Všech svatých v Heřmánkovicích na půdorysu protáhlého osmiúhelníku (1722–26)
- Kostel sv. Anny ve Vižňově (1725–27)
- Stavba kostela v Otovicích (1725–26)
- Kostel sv. Markéty v Šonově (1726–30)
- Kostel sv. Máří Magdaleny v Božanově (1733–38)
- Kostel sv. Prokopa v Bezděkově nad Metují (1724–27)
- Kostel sv. Vojtěcha v Počaplech (do 1726)
- Kostel sv. Magdaleny (Karlovy Vary), 1729–1732
- Stavba kostela sv. Václava a konventu benediktinského kláštera v Broumově (1726–33)
- Dokončení klášterních budov v Kladrubech u Stříbra po smrti architekta Jana Santiniho-Aichela (do 1732)
- Kostel sv. Jana Nepomuckého v Nepomuku (1734–38)
- Klášter voršilek v Kutné Hoře (1735)
- Stavba děkanství a návrh kostela Nanebevzetí Panny Marie v Přešticích (po 1745)
- Práce pro benediktiny v Sázavě (po 1747)
- Kostel sv. Františka Xaverského v Opařanech (1732–35)
- Kostel sv. Klimenta v Odoleně Vodě (1733–35)
- Kostel Panny Marie Bolestné v Dobré Vodě (1733–1735)
- Kostel sv. Petra a Pavla v Březně (po 1737)
- Kostel Narození Panny Marie v Hořicích (1741–48)
- Klášterní kostel a konvent v Dolním Ročově (1746–50)
- Kostel sv. Jana Křtitele v Paštikách u Blatné (1748–49)
- Jižní trakt a fasádu na Jezuitské koleji na nám. Republiky v Olomouci (1720–22)

3. Působení na Broumovsku

Roku 1709 vstoupil Kryštof Dientzenhofer do služeb opata Otmara Zinkeho. (Otmara Zinke se narodil ve slezské Strzegomi v obchodnické rodině pocházející z Broumova. Ve dvaceti letech vstoupil do broumovského kláštera a přijal řeholní jméno Otmar. Po dokončení teologického studia byl vysvěcen v roce 1689 a začal působit jako profesor na broumovské klášterní škole. Opat Sartorius záhy poznal jeho diplomatické schopnosti a vyslal ho na několik let do Vídně, kde působil při papežské nunciatuře. Po návratu do Broumova v roce 1697 pracoval jako provizor kláštera (zodpovědný za ekonomii panství). Tomáš Sartorius ho před svou smrtí doporučil za nového opata, kterým byl i zvolen 17. listopadu 1700. Dopřána mu byla dlouhá doba opatské vlády, trvající téměř čtyři desetiletí. Tento čas využil k všestrannému zvelebení kláštera, rozšíření jeho statků a rovněž ke zcela mimořádnému budovatelskému úsilí, díky němuž vzniklo na břevnovsko-broumovských panstvích několik desítek vynikajících architektur a stovky skvělých uměleckých děl. Koncepčně i finančně náročné aktivity prvních let vlády Otmara Zinkeho byly zaměřeny mimo vlastní Broumov. V polovině roku 1709 vstoupil do služeb Otmara Zinkeho Kryštof Dientzenhofer jako stavitel břevnovského kláštera i projektant tamního kostela sv. Markéty a budovy prelatury, který vystřídal Pavla Ignáce Bayera, s jeho prací byl opat nespokojen. Již následujícího roku zaměstnal Zinke Kryštofa Dientzenhofera jako stavitele na všech klášterních panstvích. Byl pozván i do Broumova, aby nově vyřešil prostor nástupu ke konventnímu kostela sv. Vojtěcha. Od vnější klášterní brány se terén kostela poměrně prudce svažuje. Kostelní stavba byla již tehdy připojena ke vstupnímu křídlu proboštství tak, že vlastně neměla hlavní průčelí a její vstupní portál byl vsazen v severním bočním průčelí. Prostor před kostelem pročlenil Kryštof Dientzenhofer terasami s velkým schodištěm, dále komponoval pravidelné prostranství před nově upraveným monumentálním portálem kostela,

umístěným na místě původního, ale řešeným v barokních formách. Atiku nad nově zřízeným vstupním traktem kostela vyzdobily kamenné sochy sv. Benedikta, sv. Otomara, sv. Vojtěcha a knížete Boleslava, dodané v roce 1712 pražským sochařem Matějem Václavem Jäckelem, činným v této době i v Břevnově.

V následujících letech navrhl Kryštof Dientzenhofer pro broumovské panství několik venkovských kostelů, koncipovaných poměrně jednoduše, ale zároveň architektonicky působivě. V letech 1719-1722 vznikl kostel sv. Michaela ve Verněřovicích, 1720-1723 kostel sv. Jakuba Většího v Ruprechticích a posléze až po Kryštofově smrti vystavěl jeho syn Kilián Ignác Dientzenhofer dle otceva návrhu kostel sv. Barbory v Otovicích v letech 1725-1727.

Stavby jsou založeny na oválných nebo polygonálních půdorysech s výklenkovými kaplemi v síle obvodových zdí (Verněřovice, Ruprechtice) nebo výrazně vyvinutými bočními kaplemi na střídavě koncipovaných půdorysech (Otovice). Jsou vlastně obměnou starších centrál, jaké je v 90. letech 17. století vybudoval Dientzenhofer na panství tepelských premonstrátů. Utváření stěny s vtaženými pilíři je blízké pojetí tzv. „Wandpfeilerhalle“, namísto kleneb jsou zde však dřevěné konstrukce stropů. To stejně jako jednoduchost staveb, bylo podmíněno ekonomickými zřeteli, neboť cílem zde bylo vybudovat solidní a funkční stavby relativně nevelkých nákladem. Ani zdroje tak bohatého kláštera, jakým Broumov v 18. století byl, nebyly nevyčerpatelné a opat Zinke podnikal současně celou řadu staveb, vedl početný klášter, musel prostředky věnovat na krásno liturgii i přiměřenou reprezentaci a mnoho dalších účelů. Ostatně schopnost navrhnout kostelní stavbu přiměřenou její funkci bylo pro barokní architektu zcela samozřejmá.

Poté, co se na sklonku roku 1715 vrátil Kilián Ignác Dientzenhofer do Prahy z dlouhé tovaryšské cesty, kterou doplnil vyučení v otcově podniku, představoval ho otec zcela soustavně svým nejvýznamnějším stavebníkům a připravoval tak pokračování aktivit rodinného stavebního podniku v další generaci. Otce i syna spojovaly harmonické vztahy. Kilián Ignác projevoval úctu a lásku svému otci a spolehlivě plnil jeho pracovní příkazy, Kryštof byl nepochybně právem hrdý na umělecké aktivity, technickou dovednost i podnikatelskou serióznost svého syna. Již na sklonku otcova života přejímal Kilián Ignác postupně vedení podniku a samostatně projektoval. Ve službách břevnovsko-broumovského kláštera tak

plynule vystřídal svého otce a setrval v nich až do své smrti. Ve třetím desetiletí 18. století opět výrazně zesiluje stavební a umělecká činnost v Broumově a okolí. Do Broumova byl povolán sochař Hiernle, který měl sochařsky doplnit prostor před klášterním kostelem.

V téže době byl celý klášter severně od kostela dějištěm živého architektonického ruchu. Dne 12. prosince 1726 schválila kapitula návrh opata Zinkeho na úplné odstranění konventu a větší části budovy opatství a jejich nahrazení novostavbou dle projektu Kiliána Ignáce Dientzenhofera. Obrovská stavba, která na severní straně vystoupila za původní hranice klášterního areálu, byla stavebně dokončena během pouhých šesti let do roku 1733. Architektonicky se řadí k nejkrásnějším klášterním stavbám v celé střední Evropě. Znamení technické provedení – ostatně příznačné snad pro všechna díla mladšího Dientzenhofera – dokládá i to, že stavba s malými škodami přečkala požáry, které zničily její střechy v letech 1757 a 1779. Výzdoba nového opatství a konventu probíhala ještě řadu let po roce 1733. Sochy s konventní kaplí vytvořil Karel Josef Hiernle, fresková výzdoba sálu knihovny i některých dalších prostorů byla dílem pražského malíře Jana Karla Kováře (1709-1749), působícího v břečnovsko-broumovských službách pravidelně v posledním desetiletí jeho života.

Současně s těmito monumentálními a umělecky skvostnými díly realizoval Kilián Ignác na Broumovsku i řadu drobnějších staveb. Kostel sv. Václava na broumovském předměstí.

Především venkovské kostelíky mladšího Dientzenhofera – Všech svatých v Heřmánkovicích, sv. Anny ve Vižňově, sv. Prokopa v Bezděkově u Police nad Metují, sv. Markéty v Šonově a sv. Maří Magdalény v Bočanově – jsou znamenitě situované v krajině a je jim vlastní líbezný výraz harmonického pozdního baroka. Pozoruhodné je, že v realizacích v těchto nenáročných staveb nicméně mladý Dientzenhofer zkoušel a obměňoval kompoziční témata, která užíval ve své tvorbě i u náročnějších objektů. V jistém smyslu lze tuto skupinu staveb chápat jako jakýsi zhmotněný „náčrtník“ velkého mistra.

Drobnou a přesto mimořádně působivou dominantu širokého okolí vytvořil Kilián Ignác v letech 1733-1738 stavbou kaple Panny Marie na Hvězdě, skalnatém výběžku Broumovských stěn.

Během své dlouhé vlády proměnil cílevědomý a energický opat Zinke a jeho umělci podstatně tvář kraje. Jeho nástupci v období pozdního a doznívajícího baroka již jen jednotlivými realizacemi doplňovali dílo svého předchůdce.¹⁴

3.1. Broumovská skupina kostelů

V české barokní architektuře označujeme tzv. „broumovskou skupinu kostelů“ seskupení několika farních venkovských kostelů. Patřily k břevnovsko-broumovskému klášteru, který nesl titul arcioopatství. Jsou vybudovány z velké části v poměrně krátkém časovém období ¼ 18. století jako projekt opata Otmara Zinkeho a stavitelské rodiny Dientzenhoferů. Tématem tohoto i v evropském kontextu neobvyklého architektonického projektu je rekonstrukce již nevyhovujících dřevěných kostelů. V majetku kláštera se nacházelo 19 vesnic. Starší kostely byly malé, chátrající, jejich opravy stále náročnější a proto opat rozhodl stávající kostely nahradit novostavbami. Jediná stavba, o které nemáme záznamy z jejího gotického období, je geograficky oddělený Bezděkov ve vlastnictví polického probošství, který vznikl jako novostavba.

Záměrem bylo vytvořit jednotně koncipovaný celek, který navazuje na správu v broumovském klášteře, aby byly propojeny pohledové dominanty chrámů se silnicemi a sídelní strukturou ulicových vesnic. Pro splnění tohoto záměru bylo nejdůležitější obnovit ekonomický potenciál kláštera, který byl poznamenán husitskými válkami, reformací i třicetiletou válkou. K velkému rozmachu dochází za vlády opatů Tomáše Sartoria a Otmara Zinkeho na přelomu 17. a 18. století, po dobu vlády obou opatů se rozšiřuje majetek řádu. V Českém království má břevnovsko-broumovský klášter výjimečné postavení a jeho zástupci patřili k předním prelátům, tj. zástupcům duchovního stavu na zemském sněmu. Nejstarším klášterem v království byl klášter v Břevnově, založený roku 993. Břevnovský klášter je matka, jejímž mi dětmi byly další kláštery v celém království a výsadou břevnovsko-broumovského arcioopatství bylo, že spravovalo i samostatná benediktinská probošství v Polici nad Metují (zrušeno v roce 1786), Rajhradě (do samostatnosti nejstaršího kláštera na Moravě v roce 1813) a na území dnešního Polska v Legnickém Poli, které se definitivně odtrhlo v roce 1810.

¹⁴BERGMANN,P.-BURIAN,M.-JEŘÁBKOVÁ,J.:*Broumovsko*.Broumov,občanské sdružení Tuž se, Broumovsko!,2003 s. 32-36

Konečná fáze tzv. „broumovské skupiny kostelů“ vzniká ve velmi krátkém časovém období, jedná se o ojedinělý čin, který je nutné chápat v rozsáhlém kontextu dlouhého děje pompézní barokní obnovy všech klášterů, probošství, rezidencí, hospodářský dvorů i poddanským městeček a vesnic a jejich ekonomického potenciálu.

Opat Tomáš Sartorius, rodák z Broumova, v čele úřadu léta Páně 1663-1700. Bylo mu 33 let, když se stal přestavený spojených klášterů. Úřad zastával dlouhých 37 let. Období vlády pronásledují velmi rozsáhlé požáry, morové epidemie, ale i selské povstání v roce 1680. Ve velmi krátkém časovém období jsou napraveny škody a zahájena celková obnova. V závěru 17. století dochází k vhodným podmínkám k modernizaci staveb ve vlastnictví benediktinů, premonstrátů a cisterciáků, kteří byli po bitvě na Bílé hoře (1620) zastíněni řády jezuitů a karmelitánů, které protěžoval císař a nová šlechta. Po ničivých požárech Broumova v letech 1664 a 1684 přistupuje opat Tomáš Sartorius ke spolupráci s Martinem Reinerem a Martinem Alliem a dochází k radikální přestavbě klášterního kostela. Jeho zásluhou jsou obnoveny broumovské kostely a klášter v Polici nad Metují. Zároveň v letech 1690 – 1692 nechal vystavět první kamenný kostel v Martínkovicích. Stavitelem Martin Allio. Kostel označujeme prvním nebo nultým článkem broumovské skupiny kostelů.

Chrám se od skupiny velmi liší svým pojetím. Jeho styl můžeme zařadit do období raného baroka výrazně italské orientace. Což má jistě spojitost se stavitelem Martinem Alliem.

Požár v roce 1688 poničil břevnovský klášter. Opat Sartorius má zásluhu na rekonstrukci chrámu společně s Martinem Reinerem, Martinem Alliem a Pavlem Ignácem Bayerem, který přešel do služeb nově zvoleného opata Otmara Zinkeho. Opat Zinke je vůdčí osobností stavitelských a mecenášských aktivit kláštera. Jeho jméno je spjato s řadou realizovaných projektů rozšířených o četné veřejné plastiky. Jeho činnosti výrazně zasahují do jiných krajů. Jmenovitě do nově založeného probošství v Legnickém poli a na panstvích Kladno, Hrdly a Sloupno.

Jeho prvotní zájem směřuje na novostavbu mateřského břevnovského kláštera. Po neshodách se stavitelem Bayerem opat Zinke v roce 1709 ukončuje smlouvu. Do svých služeb přijímá Kryštofa Dientzenhofera a dochází k radikální změně rozestavěné stavby.

Dlouhodobá a plodná spolupráce s otcem a synem Dientzenhoferovými mu umožňuje stavbu kláštera dokončit během několika let do stavu architektonicky a umělecky nejcennějšího komplexu českého baroka. Po dobrých zkušenostech přivádí opat Zinke Dientzenhofery i do Broumovského kraje. Úzkou spoluprací s těmito staviteli evropského formátu završil konečnou proměnu kraje v zemi, která je zaslíbena vrcholnému baroku. Po pompézní novostavbě kláštera v Broumově dochází k modernizaci města i kláštera v Polici nad Metují.

Opatova neutuchající energie zapříčinila to, že se pustil do rekonstrukce kostelů ve správě broumovského kláštera. V archivní zprávách z roku 1708 se dočítáme o lámání kamene pro stavbu kostelů ve Verněřovicích a v Božanově. V letech 1709-1710 zde vzniká zděná věž ještě podle návrhu Bayera. Realizace projektu je ohrožena po morové epidemii v roce 1713 a usilovných pracích v Břevnově.

Podle návrhů Kryštofa Dientzenhofera vznikají kostely ve Verněřovicích (1719 - 1720) a Ruprechticích (1720 - 1730). Kilián Ignác Dientzenhofer postavil kostel v Otovicích (1725 - 1726), ale projektantem byl jeho otec. Projektantem i stavitelem kostelů v Heřmánkovicích (1722 - 1724), Vižňově (1724 - 1725), Bezděkově (1724 - 1727), Šonově (1726) a konečně v Božanově (1735 - 1743) je Kilián Ignác Dientzenhofer. Kryštof preferoval již osvědčený typ centralizovaného oválu či oktogonu s vloženými pilíři, Kilián Ignác měl základní téma podélné centrály varioval v různorodých nápaditých konceptech. Ke skupině kostelů můžeme přiřadit i jiné stavby, především jedinečnou kapli Hvězda, vystavěnou na horském hřebeni nad Křinicemi Kiliánem Ignácem.

Broumovská skupina kostelů není spjata jen osobnostmi objednavatele a stavitele, ale hlavně uplatnění charakteristického typu venkovského kostela. Nutností těchto staveb byl požadavek na jednoduché, levné, rychle realizovatelné řešení. To znamenalo, jednoduše se zvonící bez složitých technických prvků a bohatší dekorativní výzdoby. Stavební solidnost převyšovala umělecké ambice. Hlavní je v nižší úrovni místních zedníků, kteří tuto práci vykonávali. Kostely byly financovány nákladem samotných farností a dobročinných sbírek. Opatství jen finančně přispívalo půjčkou do 50% nákladů. Tento akt vedl k tomu, že ve většině kostelů (kromě Verněřovic a Božanova) bylo užito falešných dřevěných stropů s plochým zrcadlem, pobitých rákosem a omítaných, které napodobovaly sjednocující baldachýnové plackové klenby. Z toho vyplývá, že obvodové zdi měli menší sílu. Pro zjednodušení technického řešení bylo nutné

udělat průběžný korunní věnec obvodového zdiva bez výrazného rozlišení vedlejších připojených prostor, na kterém bylo možné vyzdvihnout bednění klenby.

Pro Broumovskou skupinu kostelů jsou charakteristické výrazné siluety relativně strmých valbových střech, čímž konkurují věžím. Tuto situaci si vynutili jisté okolnosti. Především statické (rovnoměrné zatížení a svázání stavby), ekonomické (drahé stavební dříví, jednodušší vazební konstrukce) i klimatologické (časté deště a množství sněhu). Všechny střechy byly původně šindelové a natírané červenou (tmavě suříkovou) barvou. Původní krytina je při pozdějších opravách nahrazována břidlicí. Vnější omítky byly barevné.

Pro Broumov ještě dva nároky. Za prvé tu byl požadavek, aby se do kostelů vešli lidé z vesnic, ve kterých bydlelo řádově 1500 obyvatel. Za druhé splnutí krajinného účinku a začlenění konstrukce se sídelní strukturou a přírodním rámcem. V několika případech byla původní zaměření a situace gotických kostelů respektována, ale ve větší míře byla orientace i umístění kompletně změněna. Hlavním kritériem bylo vytvořit dominantu na mírném návrší v centru obce, co nejbližší kontaktu křížení komunikací, které dnes jsou již často nezřetelné. Klášter se stal centrem, na který se zaměřovaly dálkové silniční tahy a vzájemné optické vazby mezi jednotlivými místy. Z prostudovaných starých katastrálních map z roku 1840 i v současnosti vidíme, že kostely jsou umístěny na volném prostranství s důvěrnou znalostí lokálních terénních podmínek.

Vnitřní vybavení kostelů probíhalo ještě dlouho po jejich dostavbě. Fresková výzdoba byla realizována v době nastupujícího rokoka (40.léta 18. století). Ještě v 19. století se mění původní výraz kostelů, především necitlivými přístavbami předsíní, rozšiřování oratorií, výměnou oken s jiným geometrickým členěním i novými vrhanými monochromními omítkami. Bohužel i totalitní režim se velmi negativně podepsal na výmalbě. Mnoho fresek bylo přemalováno a jejich význam byl zcela znehodnocen.

Ale vraťme se zpět. Účel Broumovské skupiny kostelů můžeme shrnout poukazem na kvalitu a kvantitu. Sedm kostelů vzniklo v průběhu jediného desetiletí 1719-1729. Jedná se o jednotný komplex typický slohovou čistotou a úplností realizace. Záslouhou obou Dientzenhoferů jde o architekturu hlásící se svým charakterem k českému baroku. Její vliv můžeme pozorovat na architektonickém vývoji, jak v lidové architektuře, tak i ve Slezsku.

Jednotné řešení krajinného celku celého panství je nejvýznamnější hodnotou skupiny, který můžeme geograficky vymezit. Jedná se o rozsáhlou náhorní plošinu obklopenou ze všech stran horskými hřebeny. Pro český barok je charakteristické propojení krajiny s architekturou, čímž dochází i k spojení obyvatel s přírodou.

Inspiraci ve velkolepém řešení broumovské krajiny si vzala panství ve Žďáru nad Sázavou, Plasech a Kladrubech¹⁵.

3.2. Bezděkov nad Metují – kostel sv. Prokopa

Bezděkova nad Metují není geograficky v oblasti Broumova, i tak kostel řadíme do tzv. broumovské skupiny kostelů, protože benediktini působili i na Policku. Kostel se nachází na okraji obce na vyvýšeném místě u křižovatky cest vedoucích do Police nad Metují, Machova a Náchoda. Vystaven mezi léty 1724-27, nesporně na místě původního kostela. Jak je napsáno na začátku Bezděkov patřil pod polické probošství, které patřilo pod břevnovsko-broumovské opatství. Projekt novostavby sv. Prokopa byl svěřen Kiliánu Ignáci Dientzenhoferovi. Dvorní stavitel opata Otmara Zinkeho.

Lod' kostela má půdorys lehce protáhlého osmiúhelníku. Obdélný prostor kněžiště ukončuje půlkruhová apside a pravouhlé výklenky kaplí po jižní a severní straně lodi spojují úzké chodbičky se sakristiemi po obou stranách presbytáře. Hlavní oltář v barokním dřevěném orámování nese obraz Setkání knížete Oldřicha se sv. Prokopem. V nástavci na tímto obrazem je znázorněn sv. Vintř – spolupatron kostela. Dva empírové postranní oltáře jsou zdobeny obrazy sv. Václava a Panny Marie. Po obou stranách obdélně vstupní předsíně jsou umístěna schodiště na kruchtě a do věží. Střecha kostela je pokryta eternitem, který nahradil dřívější šindele.¹⁶

¹⁵ PROKOP, B.- KOTALÍK, J.- SŮVA, P.: *Broumovská skupina kostelů: průvodce školou českého baroka v kraji pískovcových skal*. Broumov: Modrý anděl. 2007. s. 4-7

¹⁶ PROKOP, B.- KOTALÍK, J.- SŮVA, P.: *Broumovská skupina kostelů: průvodce školou českého baroka v kraji pískovcových skal*. Broumov: Modrý anděl. 2007. s. 26

3.3. Broumov – kostel sv. Václava

Kostel sv. Václava se nachází na místě původního dřevěného kostela, který si protestanti vystavěli sami. Spor opata s měšťany, když byl v roce 1618 uzavřen se stal jedním z vnějších impulsů pražské defenestrace. Kostel byl za třicetileté války zničen rozsáhlým požárem. Opat Sartorius nechal na tomto místě postavit kapli ke cti sv. Václava, která však také podlehla požáru v roce 1684. Opat Zinke nechal vystavit nový kostel. Stavitelem se stal K.I. Dientzenhofer.

Kostel byl dostaven v roce 1729 a zasvěcen sv. Václavovi. Vnitřní výzdoby byly provedeny za opata Benneho Löbla roku 1784, autorem rozsáhlé fresky Glorifikace sv. Václava je slezský malíř Felix Antonín Scheffer. Na oltáři se nachází obraz od Wilhelma Kandlera (z 19. století) je zde vyobrazen sv. Václav a sv. Jan Nepomucký.

Kostel má půdorys protaženého řeckého kříže, na pravouhlý prostor kněžiště navazuje půlkruhová apsida. V 1/2 20. století byl kostel využíván jako skladiště. Velmi zchátralá stavba s rozbitými okny skličujícím dojmem. 28. září 1995 na svátek sv. Václava byl kostel po velmi náročných stavebních úpravách, včetně restaurování Schefflerovy fresky, znovu vysvěcen a slouží původnímu účelu.¹⁷

3.4. Otovice - kostel sv. Barbory

Kostel sv. Barbory stojí na místě, kde původně stála dřevěná kaple. Z dochovaných stavebních účtů je jisté, že stavba nového kostela podle projektu Kryštofa Dientzenhofera byla započata roku 1725 a dokončena o dva roky později. Vnitřní úpravy byly ještě prováděny v letech 1748-1750.

Kostel má loď oválného půdorysu, do které bylo vsazeno sedm půlkruhových kaplí, včetně kněžiště. Také předsíň má lehce kónický půdorys. Nad hlavním vchodem do kostela je umístěna pamětní deska s monogramem opata Otomara Zinkeho a letopočtem 1726 – tj. rok, kdy byl kostel sv.- Barbory vysvěcen.

¹⁷ PROKOP, B.- KOTALÍK, J.- SŮVA, P.: *Broumovská skupina kostelů: průvodce školou českého baroka v kraji pískovcových skal*. Broumov: Modrý anděl. 2007. s.12 - 13

V současnosti tvoří vnitřní zařízení kostela pouze oltářní architektura. Pravděpodobně nejcennější památkou je oltář v jižní střední kapli, který býval oltářem hlavním. Různé reliéfy a plastiky, pocházejí převážně z 18.století, a také další cennější mobiliář jsou bezpečně uloženy v depozitářích. V expozici Muzea Broumova je vystaven deskový obraz Ukřižování z 15. století, který je jedinečnou památkou svého druhu v celém regionu a původně byl součástí právě otovického kostela.

Dne nalezneme kostel sv. Barbory uprostřed vesnice, původně však stál osamocen v otevřeném prostoru obklopen pouze hřbitovem.¹⁸

3.5. Ruprechtice – kostel sv. Jakuba Většího

Roku 1386 je první zmínka o dřevěném kostelíku, na jehož místě dnes stojí kostel sv. Jakuba Většího. Dle dochovaných pramenů byla stavba kostela zahájena 18. srpna 1720, kdy byl položen základní kámen. Podle jistých ukazatelů byl pravděpodobným autorem plánů K.Dientzenhofer. Stavba kostela byla již v režii K.I. Dientzenhofera. V dubnu 1723 dochází k vysvěcení kostela.

Ruprechtickým kostel sv. Jakuba má jednodílnou konstrukci s protáhlým osmibokým půdorysem, která je členěná širokými okenními nikami. Nad vchodem kostela je vsazena šestiboká mramorová deska s nápisem FILIO / TONITRUI / S.IACOBO MAJORI / EXCITAVIT 1721 / O.A.B. což v překladu znamená Synovi hromu, sv. Jakubu Většímu zbudoval Otmar, broumovský opat. Oltář kostela byl v roce 1998 doplněn novým obrazem sv. Jakuba Většího, jehož autorem je malíř a grafik Vjačeslav Iljašenko. Kostel stojí na návrší v severní části uprostřed hřbitova a jako hřbitovní brána slouží renesanční dvoupatrová zvonice z 2. poloviny 16. století. Většina z původních zvonů byla zrekvírována během I. světové války. Poblíž kostela stojí fara, která má nad vchodem znak břevnovsko – broumovského opatství. K ruprechtické farnosti dříve náležely obce Hynčice a Jetřichov.¹⁹

¹⁸ PROKOP, B.- KOTALÍK, J.- SŮVA, P.: *Broumovská skupina kostelů: průvodce školou českého baroka v kraji pískovcových skal*. Broumov: Modrý anděl. 2007. s.21

¹⁹ PROKOP, B.- KOTALÍK, J.- SŮVA, P.: *Broumovská skupina kostelů: průvodce školou českého baroka v kraji pískovcových skal*. Broumov: Modrý anděl. 2007. s.18

3.6. Šonov- kostel sv.Markéty

Kostel sv. Markéty stojí osamocen na vrchu západně nad Šonovem. Jako jediný z celé skupiny nestojí na troskách bývalého dřevěného kostela. Stavba byla započata roku 1726. a podle všeho dokončena o čtyři roky později. I tady je autorství přisuzováno Kiliánu Ignácovi. Zajímavost - kostel sv. Markéty je štítovou zdí s věžemi orientován k broumovskému klášteru. Za hezkého počasí můžeme klášter zřetelně vidět.

Základem půdorysu kostela je protáhlý osmiúhelník, k šesti kratším stranám tvořícím oba závěry se řadí další prostory: u vstupního průčelí dvojice hranolových věží se široce rozklenutým vstupním blokem mezi nimi a na konci dvě sakristie a kněžištěm uprostřed. Stavba má celkem šest vchodů, z toho tři vedou do předsíně kostela a tři do lodí. Původně měl kostel celkem čtyři zvony, většina však byla zrekvírovaná za I. světové války. V roce 1927 byly nově pořízeny tři zvony, které zhotovila broumovská zvonařská dílna Octavia Wintera. I ty však byly, až na jeden, během II. světové války zabaveny a zvon, který zůstal, byl později převezen na věž klášterního kostela v Broumově.

Interiér šonovského kostela byl značně poškozen a rozkraden, bohoslužby se zde už několik let nekonají.²⁰

3.7. Vernéřovice - kostel sv. Michaela Archanděla

Barokní kostel sv. Michaela, který ční na návrší uprostřed vsi na hřbitově, stojí na místě původního dřevěného kostela, který dal roku 1540 postavit opat Matěj Mathias a roku 1683 Tomáš Sartorius nechal zvětšit, je dominantou obce. Současný kostel vděčí za svůj vznik opatu Otmaru Zinkemu, byl vystaven v letech 1719 – 1720, lépe řečeno 1722, kdy se dokončovala je vnitřní expozice, údajně podle návrhu Kryštofa Dientzenhofera.

Stavba je orientovaná, omítaná (omítka dnes z velké části opadaná) a je složena z eliptické lodi, k níž je připojena na východ sakristie a na západ věž. Průčelí jsou

²⁰ PROKOP, B.- KOTALÍK, J.- SŮVA, P.: *Broumovská skupina kostelů: průvodce školou českého baroka v kraji pískovcových skal*. Broumov: Modrý anděl. 2007. s.29

členěna meziokenními lizénami, které tvoří svislé i vodorovné pásy vyplněné vrhanou omítkou. Na jižní straně byly sluneční hodiny. Vchody jsou tři: hlavní pod věží, 1,56 m široký a 2,80 m vysoký, pravoúhlý. Nad tímto vchodem ve štukovém orámování je bílá mramorová šestihranná deska s nápisem: PRINCIPI, CAELESTIS, EXERCITUS, S. MICHAELI, DEDICAT. 1719, O. A. B. To je v překladu: "Knížeti nebeských zástupů, sv. Michaelovi věnoval Otmar, opat broumovský". Hlavní oltářní obraz je dílem Felixe Antonína Schefflera a znázorňuje zjevení sv. archanděla Michaela na hoře Gargano v jižní Itálii.

Do roku 1916 měl kostel celkem 5 zvonů (4 ve zvonici a 1 v lucerně), toho roku byly 4 z nich státem zrekvírovány. K zbylému přibyly roku 1924 nové dva zvony pořízené z dílny broumovského zvonáře Oktaviána Wintra. Zvony byly opět zrekvírovány ve druhé světové válce, zůstal opět jeden zvon. Dnes má kostel stále pouze jeden zvon z roku 1600 o průměru 105 cm a výšce 80 cm s nápisem RUF MICH AN IN ZEID DER NOT SPRICHT DER HERR SO WILL ICH DICH ERRETEN UND DU SOLIST MICH PREISEN ANNO 1600 (Zavolej mě v čase nouze říká Bůh, tak tě chci chránit a ty mě máš velebit). Zvon je proti původní orientaci otočen o 90°. Uvnitř kostela ve zdi lodi je zazděn renesanční náhrobek původně ze hřbitovní zdi z pískovce, uprostřed vyhloubený s polychromovaným reliéfem postavy muže hnědých vlasů a vousů, v modravých koženkách a šatě a hnědém plášti. Z textu se dovídáme, že jde o náhrobek verněřovického šolce (rychtáře) Blasia Meissnera, který zemřel v roce 1579 ve věku 41 let.

Vedle kostela se nachází barokní fara, která má nad vchodem znak Břevnovsko – broumovského opatství. Dnes zde nalezneme obecní úřad.²¹

3.8. Vižňov – kostel sv. Anny

V 1/2 14. století stále ve Vižňově dřevěný kostelík, o kterém je zmínka v nejstarších pramenech. Farním kostelem byl do třicetileté války poté se stává filiálním s příslušností do Verněřovic. Stavba nynějšího kostela sv. Anny byla započata roku 1724 a dostavěna o čtyři roky později. Vedl ji zednický mistr z Broumova, architektonický návrh dodal Kilián Ignác.

²¹ PROKOP, B.- KOTALÍK, J.- SŮVA, P.: *Broumovská skupina kostelů: průvodce školou českého baroka v kraji pískovcových skal*. Broumov: Modrý anděl. 2007. s.17

Lod' kostela má hloubkově oválný půdorys se středními úseky bočních strana lehce konkávně prohnutými. K lodi přiléhají na kratších stranách dvě obdobné součásti stavby s otupenými rohy. Na západní straně se jedná o malé kněžiště, k němuž je připojena malá sakristie, na východní straně to je pak kruchta se dvěma točivými schodišti, ke které je přistavena hranolová věž. Stavitelem věže byl Johann Heinrich Opitz z Ruprechtic. Valbová střecha byla původně krytá šindelem. V roce 1903 došlo k jeho výměně za břidlici a v 90. letech 20. století pak za plechové, rudě natřené šablony.

Z původního vnitřního vybavení dnes nezůstalo v kostele téměř nic, neboť veškerý vzácný mobiliář byl uložen v depozitáři po krádeži barokního obrazu z kostela roku 1990.²²

3.9. Heřmánkovice – kostel Všech svatých

Dominantou okolní krajiny je kostel Všech svatých, který stojí na mírném návrší jako většina kostelů. Ve 14. století se nacházel v Heřmánkovicích dřevěný farní kostel, kterým byl až do třicetileté války. Po válce se stává filiálním pod správou šonovského faráře. 8. listopadu 1722 je položen základní kámen. Autore, projektu byl Kilián Ignác Dientzenhofer, který tak učinil na pokyn opata Otmara Zinkeho. Roku 1723 je hrubá stavba hotova a vysvěcena. Vnitřní prostory jsou budovány následující tři roky.

Kostel má půdorys protáhlého osmiúhelníku s konkávně prohnutými stěnami. Na kruchtě navazuje hranolová věž se zaoblenými rohy, no konci lodi je úzké kněžiště, za nímž se nachází obdélná sakristie. Strop kostela je vymalován výhledem do nebes, v polokruhových polích jsou pak namalovány obrazy čtyř evangelistů a v eliptických věncích andělé. Původní malba vznikla záhy po vybudování kostela, byla ale přemalována v roce 1865. Vnitřní vybavení pochází z doby baroka a empíru, cennější mobiliář však musel být vystěhován a bezpečně uložen vzhledem k nárůstu krádeží v broumovských kostelech po roce 1990. V těsném sousedství heřmánkovického kostela se také zachovala původní barokní fara. Okolnosti a přesné datování jejího vzniku nejsou známy, formou a kvalitou

²² PROKOP, B.- KOTALÍK, J.- SŮVA, P.: *Broumovská skupina kostelů: průvodce školou českého baroka v kraji pískovcových skal*. Broumov: Modrý anděl. 2007. s.25

provedení však budova fary znamenitě doplňuje vedle stojící stavbu Dientzenhoferova kostela.²³

3.10. Broumovské stěny – kaple Panny Marie

Podle návrhu Kiliána Ignáce Dientzenhofera byla na hřebech Broumovských stěn vystavena kaple Panny Marie v letech 1732 -1733. Ale již v roce 1670 nechal opat Tomáš Sartorius na jejím místě postavit dřevěný kříž s pozlacenou plechovou hvězdou, která byla původně umístěna na klášterní věži, zničené při požáru kláštera roku 1664. Kaple samotná má zvenku tvar pěticípé hvězdy. Stavba z tesaného pískovce svou krásnou polohou dominuje širokému okolí. Je přístupná přes klenutý most vedoucí přes cestu ve skalní rozsedlině. Okolí kaple je upraveno na vyhlídkovou terasu, odkud se nabízí nádherný pohled na celou Broumovskou kotlinu.

V roce 1786 byla kaple z nařízení císaře Josefa II. Zrušena, prodána a určena k zbourání. Nový majitel strhl střechu, odvezl oltáře a lavice a zbytek stavby chátral až do poloviny 19. století, kdy polorozbořenou kapli koupil opat Jan Nepomuk Rotter. Ten ji nechal obnovit a roku 1855 byla kaple Panny Marie znovu slavnostně vysvěcena. Zároveň byla nedaleko vybudována hospoda v alpském stylu s klenutými sklepy vysekanými ve skále a díky tehdy rychle se rozvíjející turistice se hřeben Broumovských stěn brzy stal vyhledávaným cílem výletů.²⁴

3.11. Božanov – kostel sv. Máří Magdalény

Ve 13. stol. prováděl benediktinský klášter v Praze - Břevnově mohutné osídlování Broumova. První kolonizovanou oblastí byl nynější Božanov, založen v roce 1256. Kostel sv. Máří Magdalény zřídil již v roce 1253

²³ PROKOP, B.- KOTALÍK, J.- SŮVA, P.: *Broumovská skupina kostelů: průvodce školou českého baroka v kraji pískovcových skal*. Broumov: Modrý anděl. 2007. s.22

²⁴ PROKOP, B.- KOTALÍK, J.- SŮVA, P.: *Broumovská skupina kostelů: průvodce školou českého baroka v kraji pískovcových skal*. Broumov: Modrý anděl. 2007. s.33

opat Martin I. Při osídlování Broumova. Nejdříve kostelem filiálním v letech 1363 – 1624 kostelem farním. Od roku 1604 do roku 1621 byl okupován evangelíky. Následně vrácen katolickým bohoslužbám a nadále spravován opaty Břevnovsko - broumovskými.

Výstavba současného kostela začala v roce 1709 a dokončena mezi léty 1733 – 1738. Nejvýznamnější etapa je mezi léty 1735 – 1743, kdy se staví dle projektu Kiliána Ignáce Dientzenhofera. Dějepisci předpokládají, že v první fázi byla postavena věž a pravděpodobně i presbytář. Další úpravy jsou již dle nových návrhů Kiliána Ignáce Dientzenhofera. Kostel byl navržen jako centrální kruhový prostor zaklenutý kupolí s osmi lunetami (jedná se o klenutou klenbu) s připojenými elipsovými prostory presbytáře a krucht, za presbytářem je připojená mohutná věž, západní strana je zdobena prostým štítem.

Kostel sv. Máří Magdalény byl nejnákladnější ze všech chrámů, protože byl jako jediný zděný. To umožnilo staviteli prosadit postupy, odlišné než u ostatních staveb. Samozřejmě, že se některé prvky mohou shodovat. Příkladem může být to, že stavba působí zcela jiným dojmem z interiéru a exteriéru. Když jste před kostelem a díváte se na střechu, je možné vidět, že tvar střechy se štítem ve vstupním průčelí a věží na opačné straně vytváří jednoznačný dojem podélné stavby, ale v interiéru návštěvník zjistí, že jde o centrálu.

Centrem dispozice je jednoduchý kruhový prostor s kupolí jednoduchého tvaru kulového vrchlíku, který je dělen na osm dílů, hmota stěn se přelila do osmi masivních pilířů, ty se dále otvírají do dalších osmi prostorů, šesti nik a oratoří po stranách; v hlavní ose je umístěn hlavní oltář v oválném prostoru a půdorysně (ne však prostorově) identický je vstupní ovál presbytáři protilehlý. Za presbytářem, ve spodním podlaží věže, je umístěna sakristie. Dnešní kostel pochází z několika stavebních etap. Nejvýznamnější je úsek let 1735-1743, kdy se stavělo podle návrhu K.I. Dientzenhofera.

Na kruhovém půdorysu, s elipsovitou vstupní částí a jí odpovídajícím presbytářem, v jehož ose je hranolovitá věž . Je situován k jihu. Hlavní /severní/ průčelí vyvrcholeno štítem se sochou Maří Magdaleny, v konkávně vybraných nárožních vstupní části a presbytáře. Stěny členěny zdvojenými lizénovými rámci, okna obdélníková s půlkruhovými záklenky a rámováním, na jižní straně věže vsazen nevelký reliéf Bičování ze 16. stol. Ústřední prostor s obíhajícím kaplovým ochozem, v diagonálách patrovým, zaklenut kopulí s osmi výsečemi, s nevelkou

freskou uprostřed /přelamována/ . Stěny jsou členěny pilastry a římsami, boční stěny ochozových kaplí nikami. Presbytář a vstupní část zaklenuty klášterní klenbou se čtyřmi výsečemi. Sakristie v podvěží zaklenuta plackou se štukovým rámem.

Hlavní oltář novobarokní, boční oltář Panny Marie z 1. poloviny 18.stol. s pozdějšími barokními sochami sv. Markéty a Kateřiny, a novodobým obrazem. Protější oltář Ukřižování v podobě rozměrného rokokového rámce s původním průměrným obrazem. Rokoková kazatelna, v nikách kaplí sochy sv. Barbory, Apolonie, Madony s dítětem, Jana Nepomuckého, Panny Marie z 18. století. V presbytáři obraz sv. Petra a Pavla z poloviny 18. stol. Kamenná křtitelnice z 18. století. Nad hlavním vchodem do kostela je umístěna kamenná deska se znakem Břevnovsko-broumovského kláštera.

Stavbu kostela je možné kontrolovat v kostelních účtech, které najdeme v archivu /SOA Zámorsk , VS Broumov, karta č. 615, 616 / . V roce 1708 se již začíná nakupovat stavební materiál. První materiálem bylo vápno. Stavební práce započaly v roce 1709. Od začátku května do začátku listopadu. /16 000 cihel, kámen na ostění oken a na dlaždice a oltářní mensu, zelená a červená barva / .

Druhá stavební fáze započala v roce 1733 /kámen na sokl, okna do schodiště - do šneku, dveře / a představovala přípravu stavebního materiálu na příští rok. V příštím roce se většina položek v registrech týká opět kamene /na sokl, vazáky, sokly k pilířům, zárubně, zdící kámen, ach. stupně/ , vápna a malá položka za zednické práce. V seznamech za léta 1735 - 1736 je zapsána pouze šňůra pro zedníky k měření, seznamy z let 1736 - 1737 chybí, v letech 1737 - 1738 je vydání za kamenickou práci /178 loket římsy / . Z let 1738 - 1743 seznamy neuvádějí žádné stavební položky. Seznamy jsou nepochybně nekompletní. Je zde i možnost, že záznamy ze stavby byly samostatné a nedochovaly se.

V roce 1735 je pokládán základní kámen. Je pravděpodobné, že kostel byl dokončován ještě v roce 1743.

Kostel sv. Máří Magdalény v Božanově je umístěn ve středu obce ulicovitého typu. Tento střed je jakási urbanisticky nevyjádřená náves a je podmíněna pronikem dvou komunikací. Cesty podél Božanovského potoka, směřující od JZ k SV, s rozptýlenou zástavbou, a na ní zhruba kolmou přístupovou komunikací od Broumova a Martínkovic. Kostelní budova je umístěna na mírně vyvýšeném místě nad obcí, uprostřed kostela. Svojí pozicí vévodí celé obci, a je základní

architektonickou dominantou , podstatně zhodnocující charakter centrálního prostoru obce.

Kostel sv. Máří Magdalény stojí na místě, kde původně stál dřevěný kostel. Umístění kostela charakterizuje urbanistický rozvoj Božanova. Přístupová komunikace od Broumova je stará a kdysi spojovala Broumov s Radkóvem /Hrádek v Kladsku/ v dnešní Polské republice. Historici se domnívají, že původní vesnice se nacházela v místě dnešní "návsí" při kostele. Potom se Božanov začal osidlovat proti a po proudu Božanovského potoka. Nic nenarušilo funkci urbanistického centra.

V dnešní době vlastně nástupní prostor obce sehrává tuto roli nadále a kostel je jeho nejvýznamnější architektonickou dominantou. V pohledech z přístupové komunikace od Broumova a Martínkovic se ze vzdálenějších míst uplatňuje především věž kostela, jehož hmota je ponořena pod horizontem pohledu . Teprve z místa terénního zlomu se kostel uplatní při silnici jako cílová dominanta , uvádějící zároveň zástavbu vesnice.

Z konce 15. století se dochovala hřbitovní brána v pozdně gotickém slohu. Vstupní brána na hřbitov je umístěna v jižní obvodové zdi. Existuje domněnka, že vstupní portál se nacházel v jižní boční stěně lodi. Při přestavbě v letech 1733 – 1743 došlo ke změně umístění. Důvodem tohoto řešení byly nepochybně především urbanistické zřetele, tedy snaha výrazně uplatnit hlavní průčelí kostela oproti přístupové trase do obce. I zde je tedy stará, středověká situace stavby vrcholně barokní přestavbou výrazně transformována v duchu dobových urbanistických požadavků, zhodnocena a v urbanistické souhře celého okolí nápadně aktivizována. Konstatované skutečnosti jasně prokazují, že rovněž stavba božanovského kostela je klíčovým faktorem urbanismu obce, vysoce působivým a konstituujícím jeho architektonickou i komunikační logiku . V tomto svém působení je v urbanistickém komplexu obce zcela nezástupnou dominantou.²⁵

²⁵ *Obec Božanov* [online]. © 2005. [cit. 2009–15-3]. URL: <http://www.obecbozanov.cz/index.php?option=com_content&task=view&id=32&Itemid=58>.

4. Současný stav a využití stavebních památek na Broumovsku

4.1. Současný stav staveb

Kostel sv. Václava (Broumov)

Stavební stav chrámu je uspokojivý, ke škodě by nebyla úprava a údržba nástupního prostoru.

Kostel sv. Michaela Archanděla (Vernéřovice)

V krajíně výrazně působící kostel je provizorně zastřešen naprosto nevhodnou krytinou, fasády jsou v dezolátním stavu. Kaple dobré vůle byla opravena svépomocí v roce 2006.

Kostel sv. Jakuba Většího (Ruprechtice)

Kombinovanou krytinu plechu a břidlice nutno chápat jako provizorium. Do chrámu zatéká, omítky jsou ve špatném stavu. Rovněž umístění obecního mobiliáře podél hřbitovní zdi kostelu škodí.

Kostel sv. Barbory (Otovice)

Břidlicová střecha s fragmenty původně štípané krytiny je v havarijním stavu stejně jako okapové svody. Do kostela zatéká, omítky jsou značně narušeny.

Kostel Všech Svatých (Heřmánkovice)

Kostel je provizorně zakryt umělým šindelem na dřevoštěpových deskách, stav vnějších omítek i okenních konstrukcí je špatný. Ohradní zeď byla necitlivě novodobě upravena

Kostel. Sv. Anny (Vižňov)

Střecha je provizorně kryta nevhodnými plechovými šablonami. Místy odpadlé kamenné římsy a opadaná omítka.

Kostel sv. Prokopa (Bezděkov nad Metují)

Na báních kostela je ukázkově obnovena původní šindelová krytina, zbytek střechy v kombinaci plech a eternit. Stav objektu je dobrý.

Kostel sv. Markéty (Šonov)

Báně jsou kryty šindelem, loď provizorně eternitovými čtverci. Stav kostela je alarmující. Dožívající střecha, narušené omítky, rozbitá okna a uzavřená vstupní předsíň volající po urychlené obnově.

Kostel sv. Maří Magdalény (Božanov)

Kostel je komplexně opraven a pokryt strojovou břidlicí. Problematická jsou kvalita provedení probarvené fasády a natření kamenných článků stavby.

Kaple Panny Marie na Hvězdě

Původně šindelová střecha a později tašková střecha jsou nahrazeny tvrdě působícími plechovými šablonami. Stav je zásluhou výjimečného stavebního materiálu dobrý.

4.2. Využití stavebních památek

Letos již po čtvrté proběhne projekt „Za poklady Broumovska“. Jedná se o festival hudebních představení konaných v barokních kostelech na Broumovsku. V klidném prostředí se zde snoubí přírodní krásy obroušené do pískovcových skalních věží s podmanivým duchem vznešené barokní architektury. Rukopis

Kryštofa a Kiliána Ignáce Dientzenhofera, géniů evropského baroka, nalezneme nejen ve zdech broumovského kláštera, ale i v jedinečné skupině venkovských kostelů citlivě umístěných do zdejší krajiny. Právě zde po staletí zněla hudba.

Hudba je spojnicí mezi historií a budoucností. Je výrazem pokory a naděje. Právě v těchto místech pokory k tvořivosti mistrů, kteří zde zanechali skvosty v podobě „Broumovské skupiny kostelů“ a naděje spojené s mladou generací, která tento odkaz dokáže reflektovat. Proto projekt přichází s jasně definovaným posláním: nabídnout posluchačům zážitek z klasické hudby v podání mladých talentů. Cílem festivalu Za poklady Broumova je vytvořit prostor pro mladé špičkové interprety klasické hudby a umožnit jim vystoupení v zaplněných prostorách jednoho z kostelů. Popularizovat klasickou hudbu ve všech jejích podobách široké veřejnosti.

Upozornit na velmi kritický stav uvedených kostelů a zasazovat se o pokračování a prohloubení aktivit vedoucích k jejich záchraně a opravě.

Cílem festivalu je věnovat 6 z 10 koncertů výhradně mladým talentovaným umělcům, kteří potvrdili své kvality získáním ocenění na některé z vybraných mezinárodních soutěží. Další podmínkou pro interprety je místo jejich rezidence v České republice nebo v některé ze sousedních zemí ČR, tedy: Polsku, Slovensku, Rakousku nebo Německu. Čtyři koncerty jsou potom určeny pro špičkové profesionály a speciální nastudování. Přivítali jsme a těšíme se přivítat velká jména klasické hudby.

Broumovský festival si chce získat v této oblasti maximální renomé, které bude podpořené významnou prezentací v rámci Evropy. V roce 2007 navštívilo 9 koncertů na tři tisícovky návštěvníků, a to jak obyvatel regionu, tak návštěvníků z různých oblastí a zemí. V roce 2008 navštívilo 10 koncertů přes 3000 návštěvníků.¹⁹

V minulých třech ročnících se o letních prázdninách, týden co týden, zazněla v barokních kostelech broumovské skupiny hudba. Návštěvníkům se tak naskytla jedinečná možnost zhlédnout interiéry kostelů, které nejsou běžně přístupné, a spojit hluboký dojem z architektury otce a syna Dientzenhoferů s mimořádným hudebním zážitkem. V roce 2006 se konaly koncerty v Božanově, v

¹⁹ *Za poklady Broumova: hudební festival v kostelích Broumova* [online]. 2008. [cit. 2008-17-3]. URL: <http://www.broumovsko.cz/editor/image/aktuality_soubory/zapoklady2008-6.pdf>.

Heřmánkovicích, v Broumově, v Otovicích, v Martínkovicích, ve Verněřovicích, ve Zdoňově, ve Vižnově a v Šonově. V roce 2007 jsem i já navštívila několik koncertů. Největší dojem na mě udělal koncert v Božanově, kde účinkoval pan Václav Hudeček a Barocco sempre giovane z Pardubic. Kostel doslova praskal ve švech. Podle hrubých odhadů si nenechal koncert ujít něco přes 500 návštěvníků. Aplaus byl nekonečný. V roce 2008 padl rekord, když na koncert Pavla Šporcla přišlo 600 lidí.

V ostatních kostelech jsme měli možnost si poslechnout v roce 2006 tyto hudebníky. Fiori Musicali (Akademie staré hudby Masarykovy University Brno), Pražští komorní pěvci, Edita Adlerová, La Gambetta, Ritornello, Affeto musicale, Collegium Musicum Brno, Zuzana Lapčíková, Dobrý Večer Quintet. V roce 2007 Broumovsko navštívili Kateřina Endlichová, Žofie Vokálková, Ave musica Brno, Boni Pueri, komorní orchestr Quturo, Collegium musicum Brno, Feng-yün Song, Martina Kociánová, trio Amadeus, komorní orchestr Barocco sempre giovane, již zmiňovaný Václav Hudeček a Barocco sempre giovane, Motýli Šumperk.

V roce 2008 nás navštívili Pavel Šporcl, SCHOLA GREGORIANA PRAGENSIS a Tomáš Thon, PRAGUE BASSOON BAND Václav Vonášek, Radek Dostál, Martin Petrák, Václav Furbach, DUO PETIT Tomáš Hanzlíček, romantická kytara Jan Tuláček, romantická kytara, terckytara, Ivo Kahánek, klavír Jan Fišer, housle, Petr Wagner, viola da gamba solo & Jan Krejča, theorba a barokní kytara, Přemysl Vacek, arciloutna, Linda Sítková, Petr Čech / varhany, Petr Nouzovský-violoncello, Monika Knoblochová - cembalo, ZEMLINSKÉHO KVARTETO František Souček, Petr Střížek, Petr Holman, Vladimír Fortin.

Cyklos koncertů „Za poklady Broumovska“ je součástí stejnojmenného projektu, jehož cílem je všestranná propagace Broumovska. Projekt v letech 2006, 2007 a 2008 realizoval dobrovolný svazek obcí „Broumovsko“, obsahuje pět oblastí činnosti a je téměř dvěma miliony Kč financován z prostředků EU.

Hudební festival Za poklady Broumovska je skvělou příležitostí upozornit na stav těchto výjimečných památek a ukazuje, že právě dnes jsou tyto stavby potřebné pro život regionu. Jako připomínka a nositel našich hodnot, stejně jako součást kulturního života obcí a měst. Letos již po čtvrté se rozezná ve zdech kostelů klasická hudba barokních umělců.

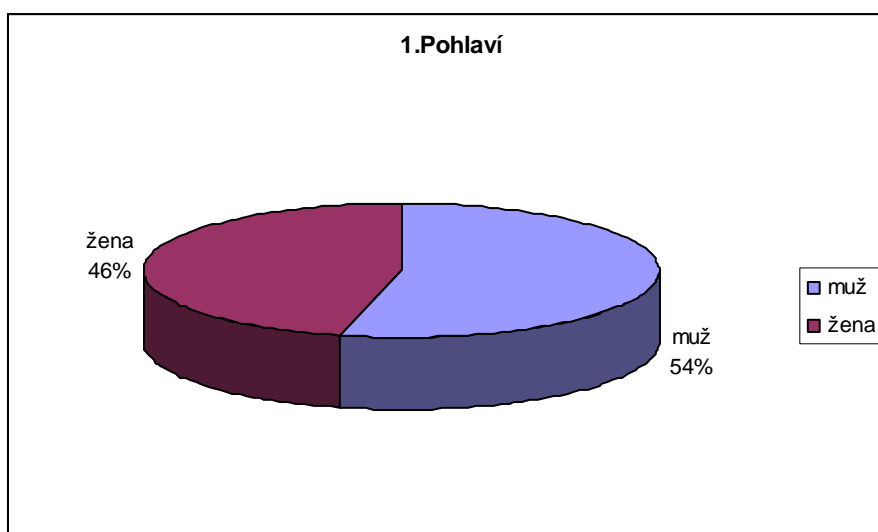
5. Dotazníkové šetření mezi žáky ZŠ o dientzenhoferovských památkách

Průzkum (dotazníkové šetření) mezi žáky základních škol probíhal v průběhu měsíce ledna 2008. Byl určen pro žáky ve věku 14-16 let. Dotazníkové šetření probíhalo v 9. třídách. Respondenti byli vybráni a osloveni v jednotlivých školách. Jednalo se o Základní školu v Martínkovicích, Základní školu v Meziměstí a Gymnázium Broumov. Zde probíhal výzkum v kvartě víceletého gymnázia.

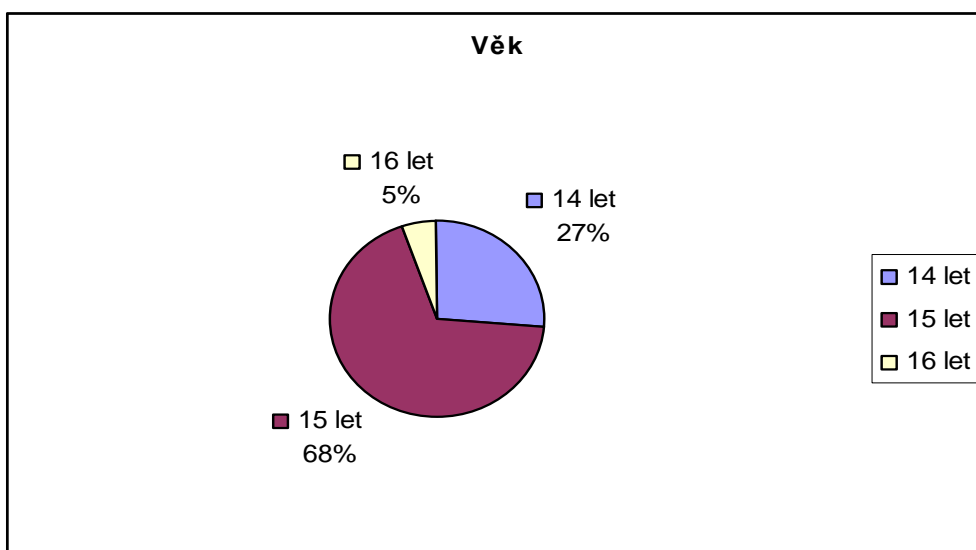
Celkově bylo odevzdáno 75 dotazníků od žáků 9. tříd a kvarty (víceletého gymnázia).

Dotazníkového šetření se zúčastnilo 75 respondentů, přičemž zastoupení mužů i žen je téměř rovnoměrně. Mírnou převahu mají muži (graf 1) Věkovou strukturu respondentů zobrazuje následující (graf 2.) Nejvýrazněji je zastoupen věk 15 let. Oproti tomu nejméně je zastoupen věk 16let.

Graf 1.

Graf 2.

Hypotézy

1. Většina místních žáků a studentů zná vztah mezi Dientzenhofery.
2. Většina žáků ví jakého slohu jsou přestaviteli.
3. Žáci nevědí, který z kostelů není projektem Dientzenhoferů.
4. Je více žáků, kteří navštívili Dientzenhoferovskou památku než žáků, kteří neví, jestli ji navštívili.
5. Mladí obyvatelé Broumova si myslí, že je dobré dělat veřejné sbírky na opravu staveb.
6. Žáci se poprvé setkají se jménem Dientzenhofer ve škole.

1. V JAKÉM PŘÍBUZENSKÉM VZTAHU BYLI K. A K.I. DIENTZENHOFFEROVÉ?

Tab. 1

	ZŠ Martínkovice	Gymnázium Broumov	ZŠ Meziměstí	Celkem
	13 žáků	29 žáků	33 žáků	75 žáků
a) bratři	5	9	22	36
b) otec a syn	8	20	9	37
c) nebyli příbuzní	0	0	2	2

V první otázce bylo celkem správných odpovědí 37 z 75 žáků, 36 žáků se domnívali vztah Dientzenhoferů je bratrský a jen 2 žáci si mysleli, že nebyli příbuzní.

Výsledek potvrzuje první hypotézu.

Graf 3.

2.JAKÉHO SLOHU JSOU PŘEDSTAVITELI?

Tab. 2

	ZŠ Martínkovice	Gymnázium Broumov	ZŠ Meziměstí	Celkem
	13 žáků	29 žáků	33 žáků	75 žáků
a) renesance	2	8	8	18
b) baroko	9	18	21	48

c) gotika	2	3	4	9
-----------	---	---	---	---

Ve druhé otázce byla správná odpověď b) baroko, tu správně označilo 48 žáků, 18 žáků se domnívalo, že Dientzenhoferové jsou představiteli renesance a 9 žáků si naopak myslelo, že jsou představiteli gotiky. I druhá hypotéza se potvrdila.

Graf 4.

3. KTERÝ Z KOSTELŮ NEPATŘÍ MEZI DIENTZENFEROVSKÉ STAVBY?

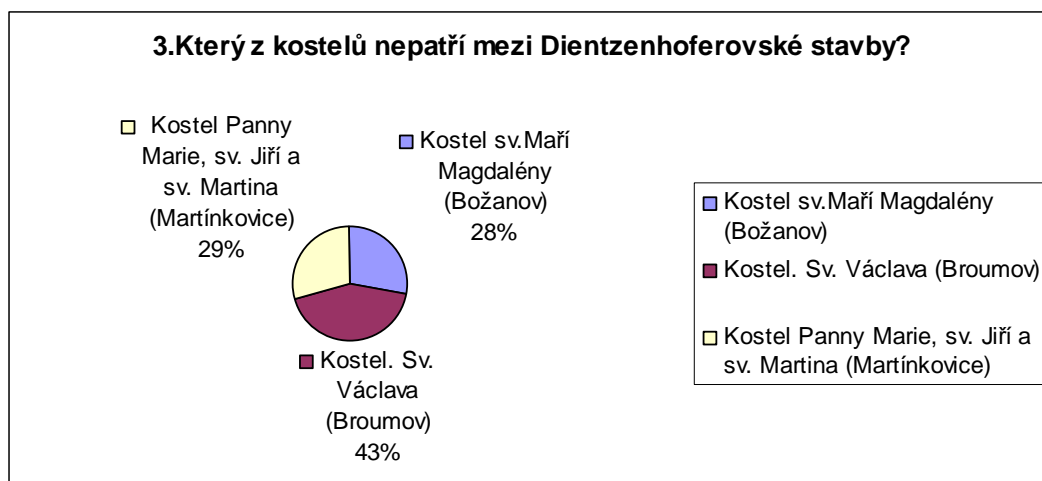
Tab. 3

	ZŠ Martínkovice	Gymnázium Broumov	ZŠ Meziměstí	Celkem
	13 žáků	29 žáků	33 žáků	75 žáků
a) Božanov	2	8	11	21
b) Broumov	3	13	16	32
c) Martínkovice	8	8	6	22

V třetí otázce jsem chtěla vědět, který z kostelů nepatří mezi Dientzenhoferovské kostely. Správná odpověď byla za c) Martínkovice, ale tuto odpověď zadrželo jen 22 žáků, nejvíce jich zadrželo odpověď b), tu zaškrtnulo 32 žáků.

Třetí hypotéza se potvrdila.

Graf 5.

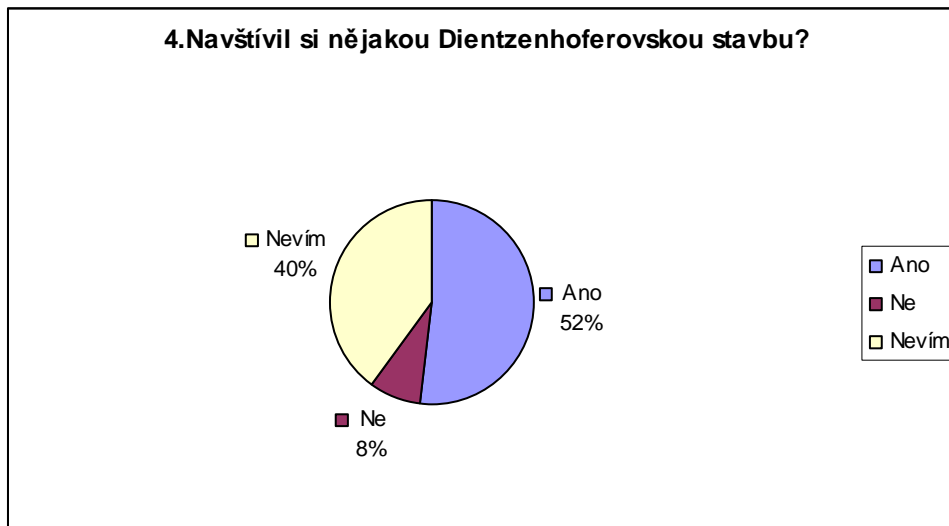
4.NAVŠTÍVIL SI NĚJAKOU DIENTZENHOFEROVSKOU STAVBU?

Tab. 4

	ZŠ Martínkovice	Gymnázium Broumov	ZŠ Meziměstí	Celkem
	13 žáků	29 žáků	33 žáků	75 žáků
a) ano	8	20	11	39
b) ne	1	1	4	6
c) nevím	4	8	18	30

Ve čtvrté otázce jsem se již ptala, jestli žáci navštívili nějakou ze staveb Dientzenhoferů, polovina žáků odpověděla, že ano. 40% dotázaných si nebylo jisto a jen 8% žáků nenavštívilo žádnou stavbu. I ve čtvrté otázce se potvrdila hypotéza.

Graf 6.

5. MYSLÍTE SI, ŽE JE SPRÁVNÉ POŘÁDAT VEŘEJNÉ SBÍRKY NA OPRAVU STAVEB?

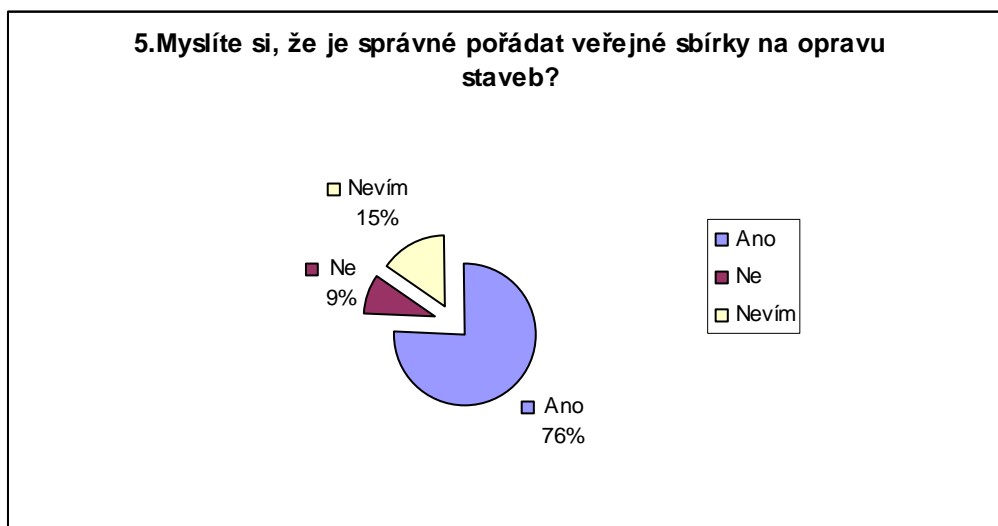
Tab. 5

	ZŠ Martínkovice	Gymnázium Broumov	ZŠ Meziměstí	Celkem
	13 žáků	29 žáků	33 žáků	75 žáků
a) ano	8	26	25	59
b) ne	3	0	3	6
c) nevím	2	3	5	10

V páté otázce mě čekalo mírné překvapení, protože celý 76% žáků označilo odpověď ano, tedy že jsou pro konání veřejných sbírek na opravu památek. 15% nevědělo a jen 9% bylo zásadně proti.

Pátá hypotéza se potvrdila.

Graf 7.

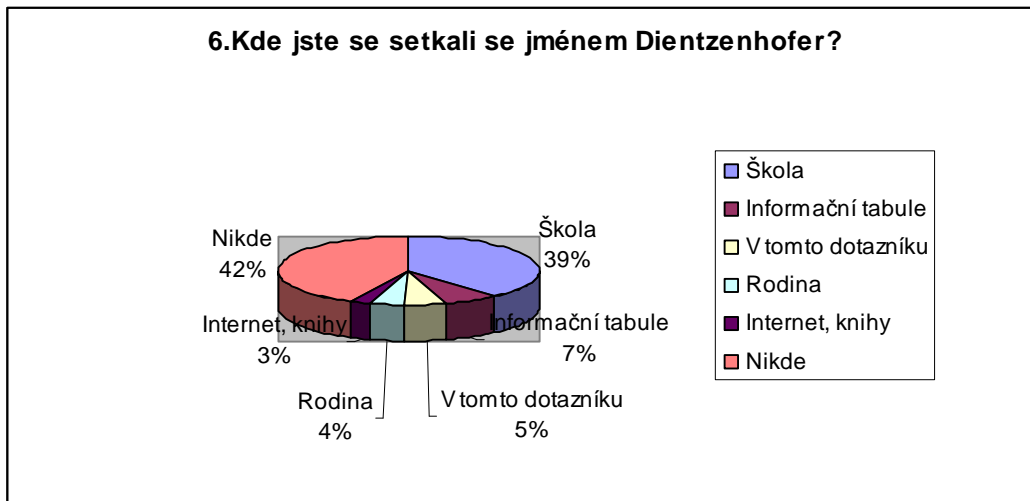
6. KDE JSTE SE SETKALI SE JMÉNEM DIENTZENHOFER?

Tab. 6

	ZŠ Martínkovice	Gymnázium Broumov	ZŠ Meziměstí	Celkem
	13 žáků	29 žáků	33 žáků	75 žáků
škola	5	16	8	29
info tabule	0	3	2	5
nikde	5	6	21	32
v dotazníku	3	1	0	4
rodina	0	2	1	3
internet,knihy	0	1	1	2

Šestou otázku jsem nechala tak, aby každý mohl odpovědět dle svých vědomostí. Přitom jsem se dozvěděla, že 29 žáků se dozvědělo o jménu Dientzenhofer ve škole, ale například mě udivilo, že 32 žáků o tomto jménu nikdy neslyšelo. Šestá hypotéza se nepotvrdila, protože z 75 žáků jich 42% o jménu Dientzenhofer nikde neslyšelo.

Graf 8.

5. Závěr

Cílem mé bakalářské práce bylo zmapování kulturního dědictví broumovského kraje. Broumovsko je půvabný a romantický kraj, severovýchodní výběžek Královéhradeckého kraje České republiky vklíněný do Polska. V tomto kraji zanechali dva významní stavitelé mnoho historických památek, které mají pro nás velikou historickou cenu.

V praktické části jsem se snažila analyzovat znalosti žáků základních škol. V dotaznících jsem se dozvěděla několik informací, které mě mile překvapili. Hodně mě potěšilo, že velký počet žáků si myslí, že je správné pořádat veřejně sbírky a snad jsou i mezi nimi. Ti co přispívají na ochranu těchto hmotných památek. A tím snad zůstanou zachovány i pro další generace.

Bakalářská práce mi umožnila provázat několik z mého hlediska velmi podstatných faktorů: osobní zájmy a záliby v kultuře a historii (odkaz předchozích generací), s mým studijním zaměřením.

Přestože moje práce nepřinesla žádné nové zásadní poznatky, tak musím říct, že pro moji osobu byla velmi přínosná a doufám, že tuto práci ocení i jiní.

Bibliografie

- BERGMANN, P.- BURIAN, M.- JEŘÁBKOVÁ, J.: *Broumovsko*. Broumov: Občanské sdružení Tuž se, Broumovsko!, 2003.
- CODR, M.: *Přemožitelé času: díl 14*. Praha: MON, 1989. 189 s.
- DENTI, G.- SKALICKÝ, A.: *Krajinou českého baroka: církevní stavby Kryštofa a Kiliána Ignáce Dientzenhoferů na Broumovsku*. Praha: Jalna, 2004. 60 s. ISBN 80-86396-17-7.
- HORYNA, M. - KUČERA, J.: *Dientzenhoferové*. Praha: Akropolis, 1998. 161 s. ISBN 80-85770-68-7.
- HORYNA, M. – UHER, V.: *Kryštof Dientzenhofer (1655-1722) K 350.výročí narození génia českého baroka. Christoph Dientzenhofer: zum 350. Geburtstag des genialen böhmischen Barockbaumeisters*. Praha: Národní památkový ústav, 2005. 119 s. ISBN 80-86234-69-X.
- PRAŽÁK, V.: *Baroko Východních Čech*. Hradec Králové: Garamon s.r.o., 1999. 119 s. ISBN 80-902593-0-8.
- PROKOP, B.- KOTALÍK, J.- SŮVA, P.: *Broumovská skupina kostelů: průvodce školou českého baroka v kraji pískovcových skal*. Broumov: Modrý anděl. 2007. 39 s.
- VILÍMKOVÁ, M.: *Stavitelé paláců a chrámů, Kryštof a Kilián Ignác Dientzenhoferové*. Praha: Vyšehrad, 1986. 253 s. ISBN 33-741-86.

Internetové zdroje

- *Za poklady Broumovska: hudební festival v kostelích Broumovska* [online]. 2009. [cit. 2009-25-3]. URL: <<http://nase.broumovsko.cz/info/za-poklady-broumovska/>>.
- *Obec Božanov* [online]. © 2005. [cit. 2009-15-3]. URL: <http://www.obecbozanov.cz/index.php?option=com_content&task=view&id=32&Itemid=58>.
- *Dientzenhofer Kilián Ignác* [online]. 2005. [cit. 2008-16-3]. URL: <http://www.pis.cz/cz/dalsi_informace/info_a_z/dientzenhofer_kilian_ignac>.
- *Dientzenhofer Kryštof* [online]. 2005. [cit. 2008-16-3]. URL: <http://www.pis.cz/cz/dalsi_informace/info_a_z/dientzenhofer_krystof>.
- *K tvorbě K. I. Dientzenhofera z pohledu krajinného urbanismu* [online] © 2008. [cit. 2008-16-3] URL: <<http://www.collegium.cz/?menu=broumovsko/pamatky&page=texty/diezenhofer>>.

Internetové zdroje příloh

- *Církevní památky* [online]. ©2006. [staženo 2008-14-3] URL:
<<http://www.broumovsko.cz/info/cirkevni-pamatky.html>>.
- *Kostel sv. Maří Magdalény* [online]. 2006. [staženo 2008-14-3] URL:
<<http://www.hrady.cz/?OID=4802>>.
- *Kostel sv. Václava* [online]. 2006. [staženo 2008-14-3] URL:
<<http://www.hrady.cz/?OID=4814>>.
- *Kostel sv. Markéty* [online]. 2006. [staženo 2008-14-3] URL:
<<http://www.hrady.cz/?OID=4793>>.
- *Kostel Všech Svatých* [online]. 2006. [staženo 2008-14-3] URL:
<<http://www.hrady.cz/?OID=4804>>.
- *Kostel sv. Jakuba Většího* [online]. 2006. [staženo 2008-14-3] URL:
<<http://www.hrady.cz/?OID=4822>>.
- *Kostel sv. Anny* [online]. 2006. [staženo 2008-14-3] URL:
<<http://www.hrady.cz/?OID=4816>>.
- *Kostel sv. Michaela Archanděla* [online]. 2006. [staženo 2008-14-3] URL:
<<http://www.hrady.cz/?OID=4830>>.

Seznam obrazových příloh

- Obr. 1 Půdorys kaple Panny Marie na Hvězdě
- Obr. 2 Půdorys kostela sv.Václava v Broumově
- Obr. 3 Půdorys kostela sv.Anny ve Vižňově
- Obr. 4 Půdorys kostela sv. Barbory v Otovicích
- Obr. 5 Půdorys kostela sv.Jakuba Většího v Ruprechticích
- Obr. 6 Půdorys kostela sv.Markéty v Šonově
- Obr. 7 Půdorys kostela sv.Maří Magdalény v Božanově
- Obr. 8 Půdorys kostel sv.Prokopa v Bezděkově
- Obr. 9 Půdorys kostela Všech svatých v Heřmánkovicích
- Obr. 10 Půdorys kostela sv.Michaela Archanděla
- Obr. 11 Opat Otmar Zinke
- Obr. 12 Kostel sv.Prokopa, Bezděkov
- Obr. 13 Průčelí kostela (Bezděkov)
- Obr. 14 Kaple Panny Marie na Hvězdě (léto)
- Obr. 15 Kaple Panny Marie (zima)
- Obr. 16 Kostel Všech svatých, Heřmánkovice
- Obr. 17 Interiér kostela
- Obr. 18 Kostel sv. Michaela Archanděla, Verněřovice
- Obr. 19 Interiér kostela
- Obr. 20 Kostel sv. Barbory, Otovice
- Obr. 21 Interiér kostela
- Obr. 22 Průčelí kostela sv. Václava, Broumov
- Obr. 23 Kostel sv. Václava,Broumov
- Obr. 24 Průčelí kostela sv. Markéty, Šonov
- Obr. 25 Interiér kostela
- Obr. 26 Průčelí kostela (Ruprechtice)
- Obr. 27 Kostel sv. Jakuba Většího, Ruprechtice
- Obr. 28 Průčelí kostela (Vižňov)
- Obr. 29 Kostel sv. Anny, Vižňov
- Obr. 30 Informační tabule u vchodu do kostela (Božanov)
- Obr. 31 Kostel sv. Maří Magdalény, Božanov
- Obr. 32 Znak Břevnovsko-broumovského kláštera

Obr. 33 Kostel sv. Maří Magdalény v roce 2002

Obr. 34 Kostel sv. Maří Magdalény v roce 2008

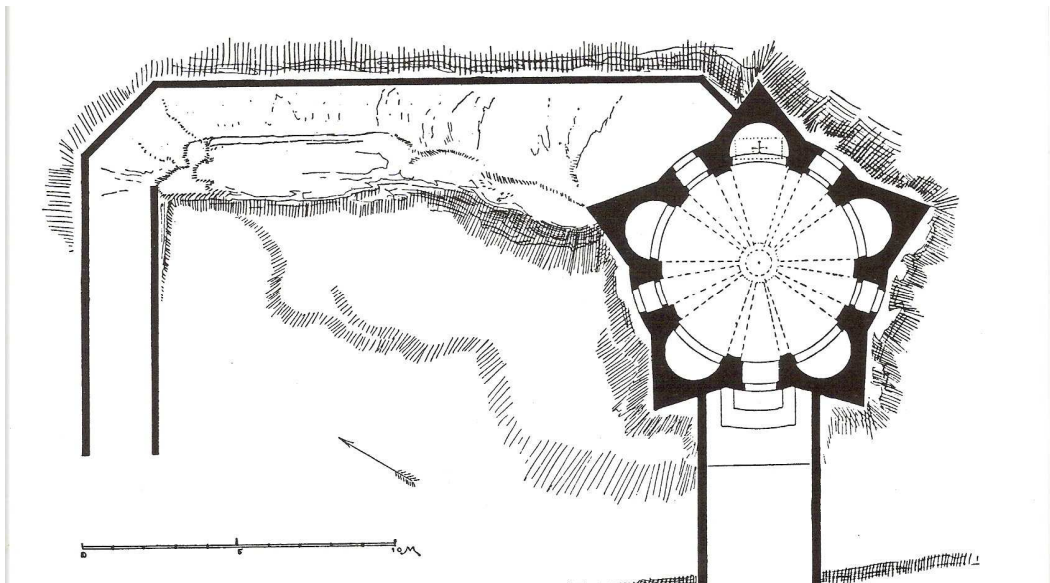
Obr. 35 Hlavní vchod

Obr. 36 Průčelí kostela

Obr. 37 Věž kostela

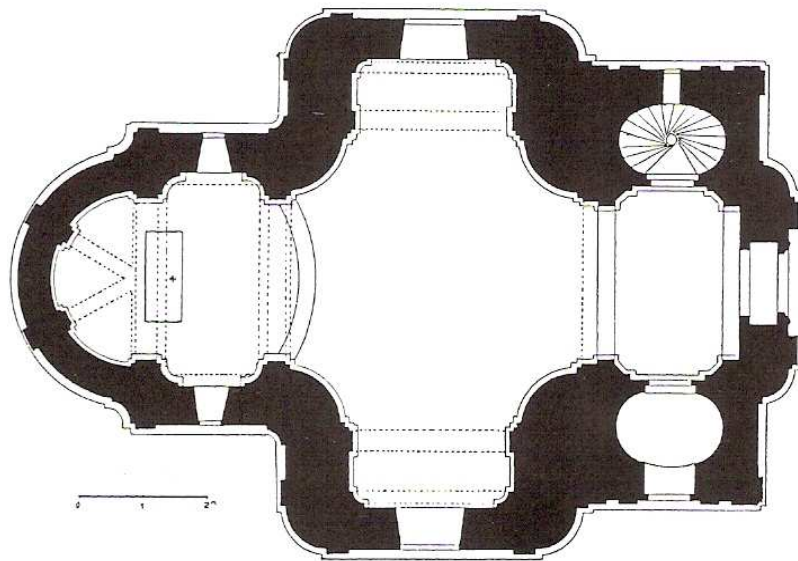
Obr. 38 Interiér kostela

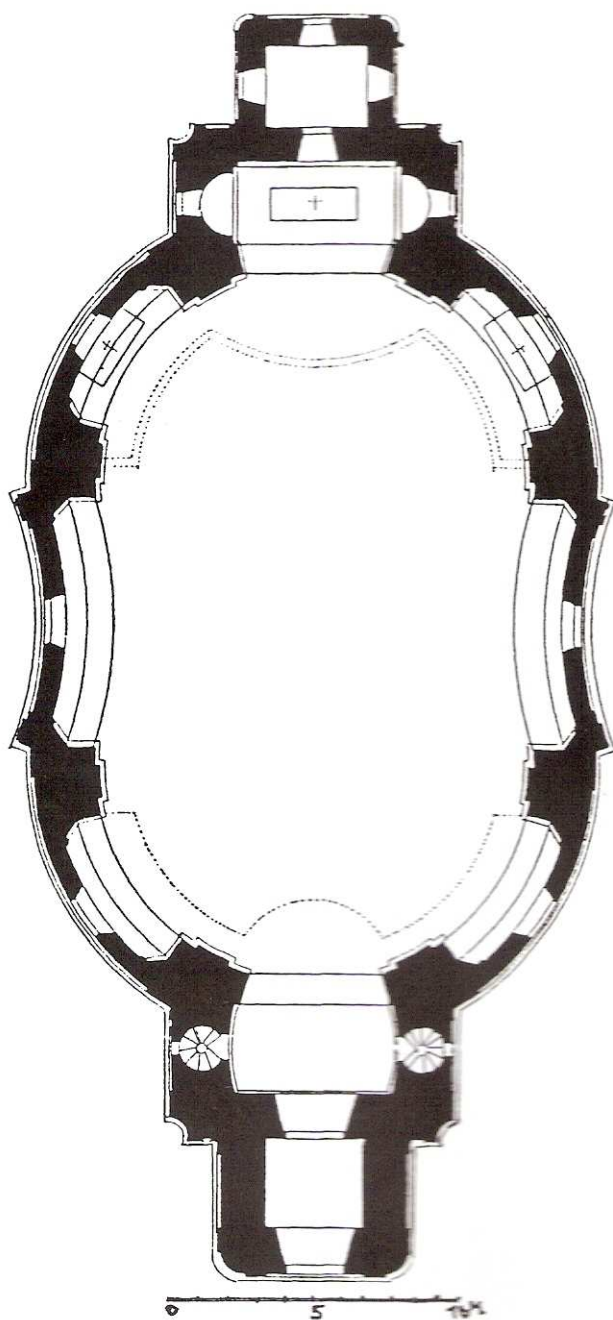
Obr. 39 Sv. Maří Magdaléna při západu slunce

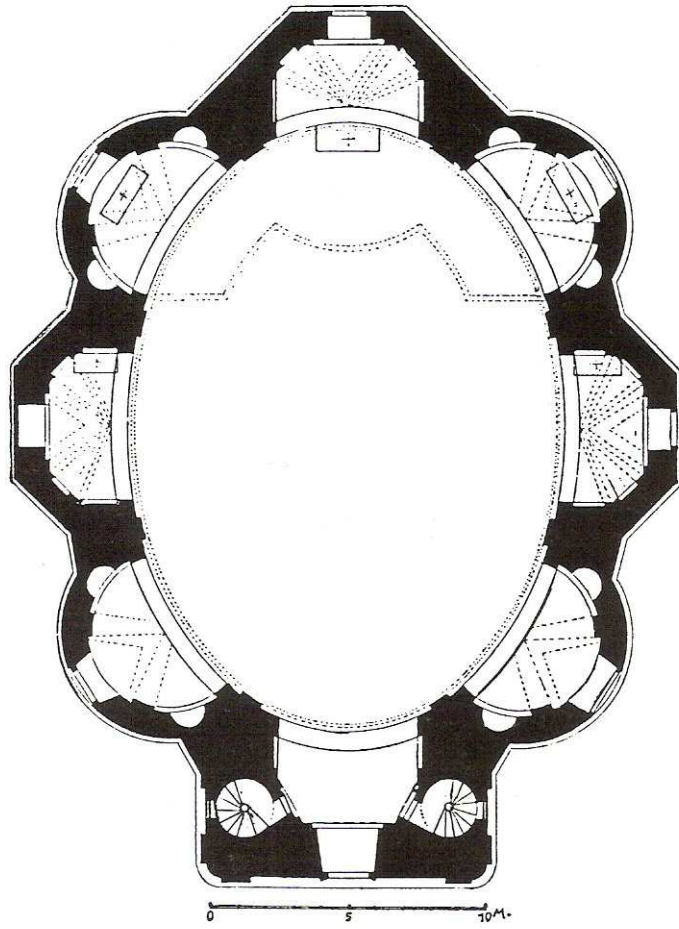
Obr. 1 Půdorys kaple Panny Marie na Hvězdě

Obr. 2 Půdorys kostela sv. Václava v Broumově

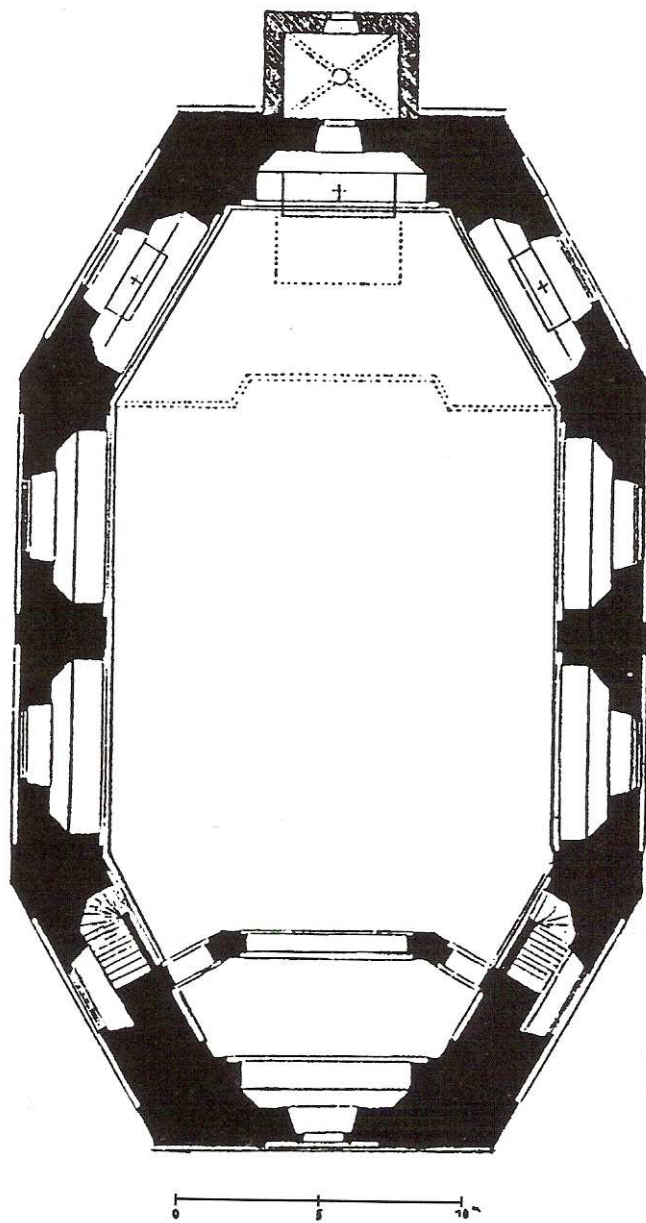

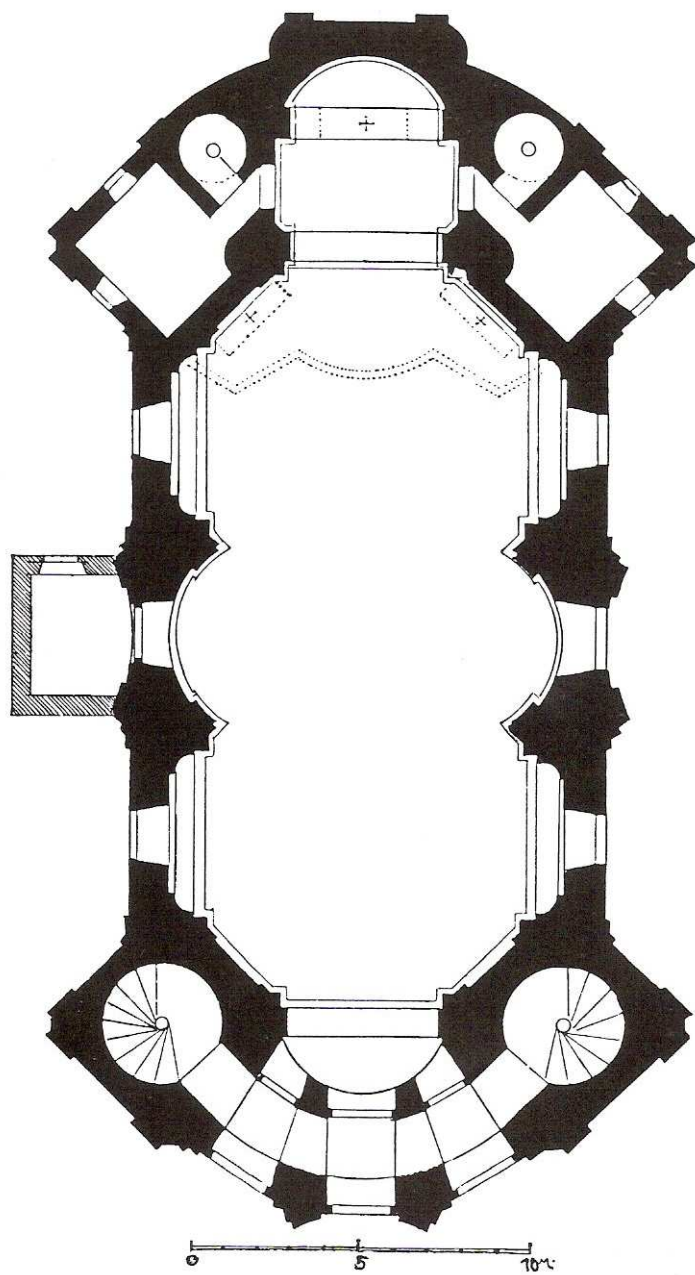
Obr. 3 Půdorys kostela sv. Anny ve Vižňově

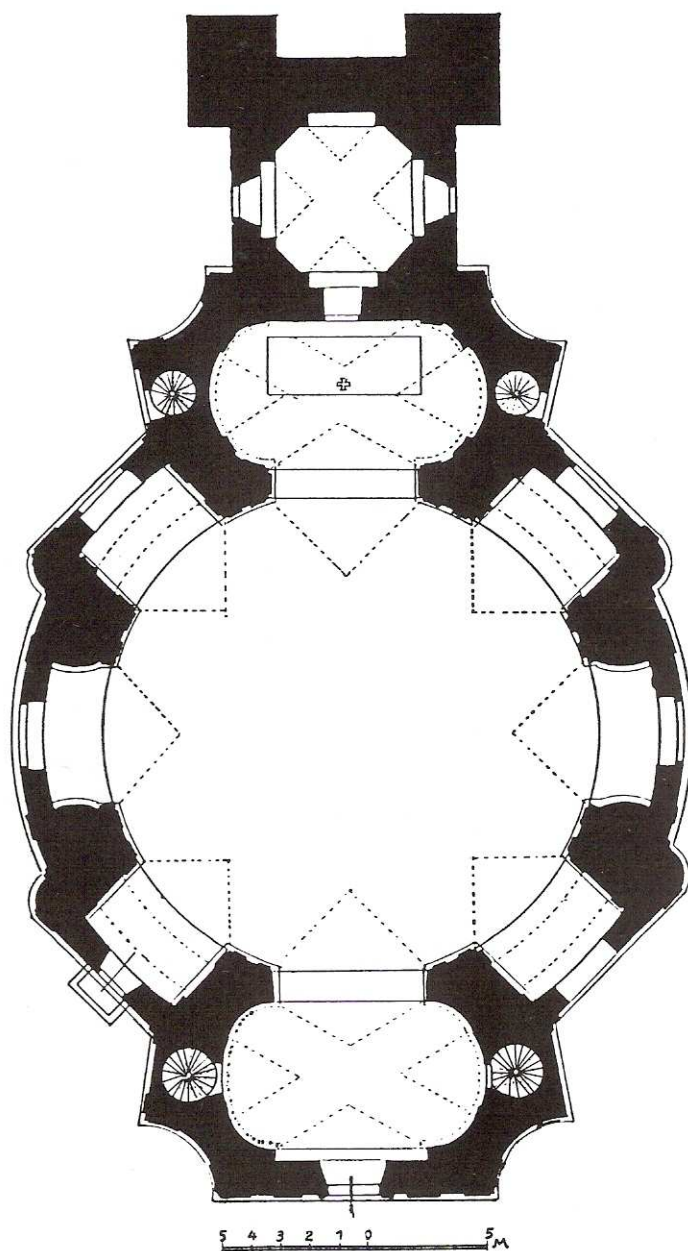
Obr. 4 Půdorys kostela sv. Barbory v Otovčích

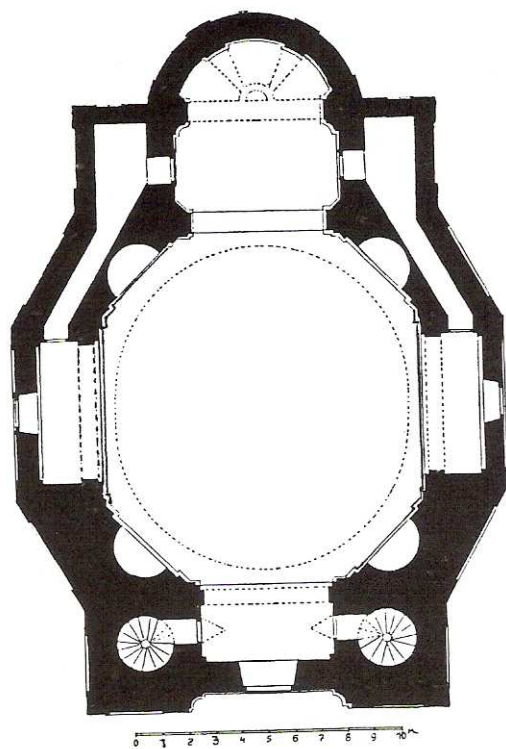
Obr. 5 Půdorys kostela sv. Jakuba Většího v Ruprechticích

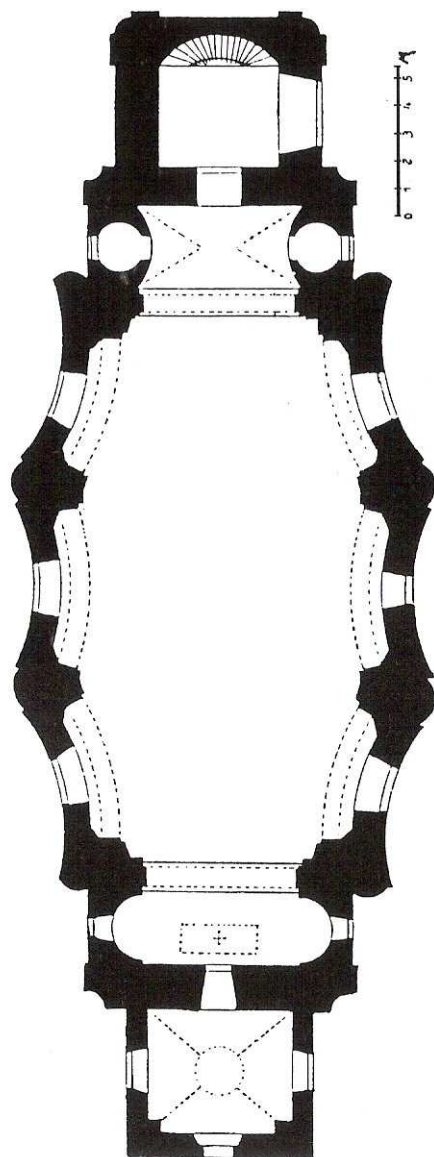
Obr. 6 Půdorys kostela sv.Markéty v Šonově

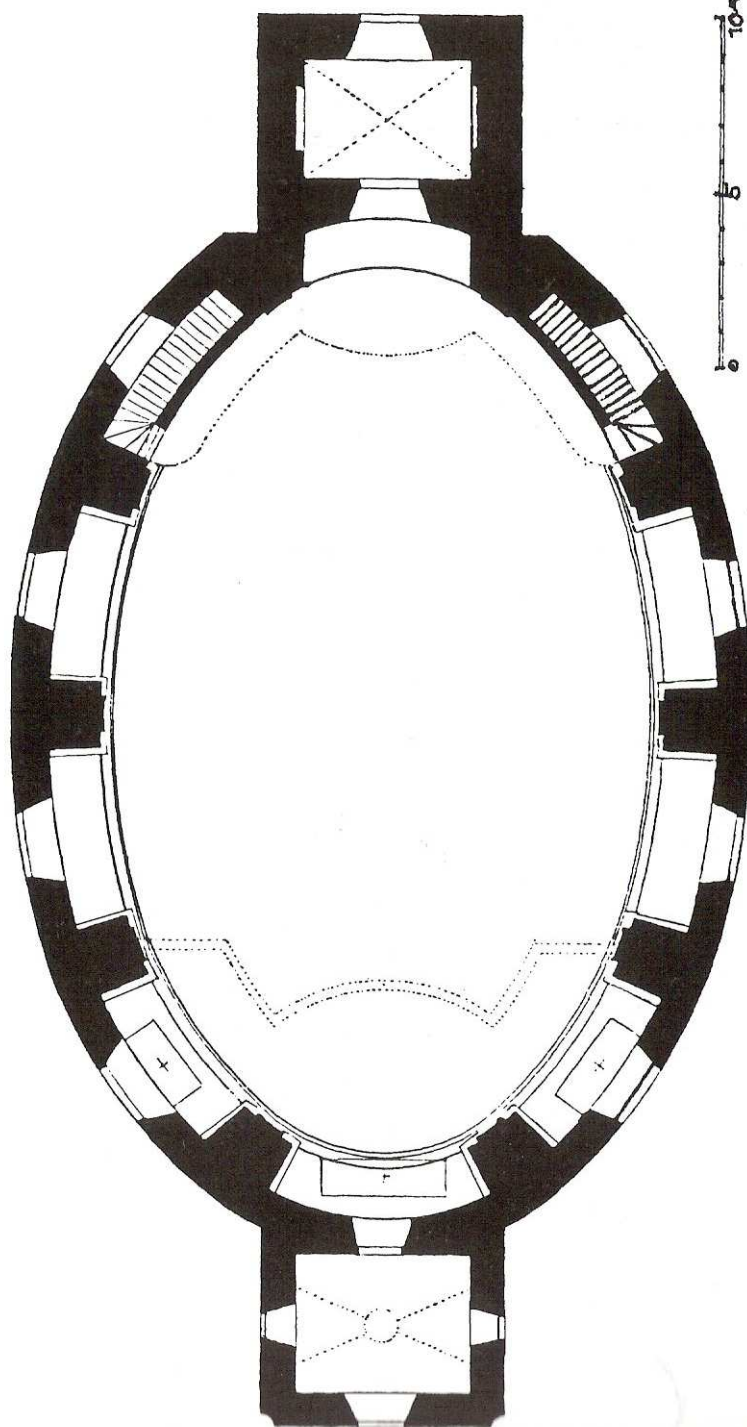
Obr. 7 Půdorys kostela sv. Maří Magdalény v Božanově

Obr. 8 Půdorys kostel sv.Prokopa v Bezděkově

Obr. 9 Půdorys kostela Všech svatých v Heřmánkovicích

Obr. 10 Půdorys kostela sv. Michaela Archanděla

Obr. 11 Opat Otmar Zinke

Obr. 12 Kostel sv.Prokopa, Bezděkov

obr. 13 Průčelí kostela

Obr. 14 Kaple Panny Marie na Hvězdě
(léto)

Obr. 15 Kaple Panny Marie (zima)

Obr. 16 Kostel Všech Svatých, Heřmánkovice

Obr. 17 Interiér kostela

Obr. 18 Kostel sv. Michaela Archanděla, Vernéřovice

Obr. 19 Interiér kostela

Obr. 20
Kostel sv. Barbory, Otovice

Obr. 21 Interiér kostela

Obr. 22 Průčelí kostela sv. Václava, Broumov

Obr. 23 Kostel sv. Václava, Broumov

Obr. 24
Průčelí kostela sv. Markéty, Šonov

Obr. 25 Interiér kostela

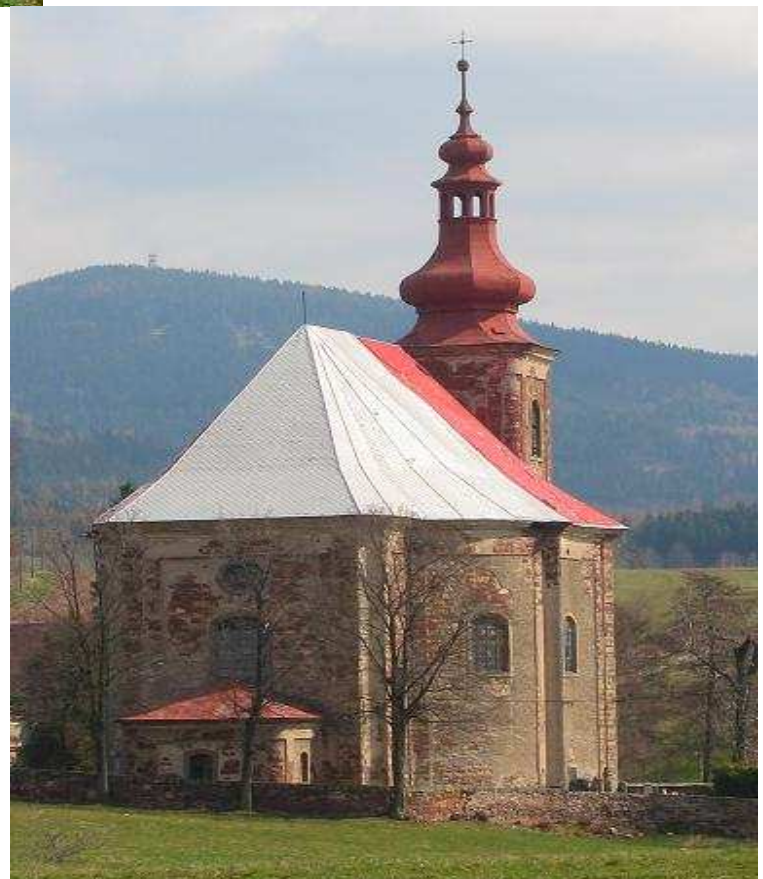
Obr. 26 Průčelí kostela

Obr. 27 Kostel sv. Jakuba Většího, Ruprechtice

Obr. 28 Průčelí kostela

Obr. 29 Kostel sv. Anny, Vižňov

Obr. 30 Informační tabule u vchodu do kostela

Obr. 31 Kostel sv. Maří Magdalény, Božanov

Obr. 32 Znak Břevnovsko-broumovského kláštera

Obr. 33 Kostel sv. Maří Magdalény v roce 2002

Obr. 34 Kostel sv. Maří Magdalény v roce 2008

Obr. 35 Hlavní vchod

Obr. 36 Průčelí kostela

Obr. 37 Věž kostela

Obr. 38 Interiér kostela

Obr. 39
Sv. Maří Magdaléna při západu slunce